

JURIDISKA FAKULTETEN

VID LUNDS UNIVERSITET

Gabriel Jonasson

Köparens möjlighet till ersättning vid säljarens dröjsmål

Standardavtalen NL 17 och ALOS 05:s förhållande till
dispositiv rätt

JURM02 Examensarbete

Examensarbete på juristprogrammet

30 högskolepoäng

Handledare: Eva Lindell-Frantz

Termin: VT24

Innehåll

Summary	5
Sammanfattning	7
Förord.....	8
Förkortningar	9
1 Inledning.....	10
1.1 Bakgrund.....	10
1.2 Syfte och frågeställningar	11
1.3 Avgränsningar	11
1.4 Forskningsläge	12
1.5 Metod och material.....	12
1.6 Disposition.....	14
2 Allmänt om skadestånd och skadestånd i avtalsförhållanden.....	16
2.1 Inledning.....	16
2.2 Introduktion till relevanta lagregler.....	16
2.2.1 Allmänt om SkL	16
2.2.2 Förmögenhetsskador	16
2.3 Skadeståndsrättsliga principer.....	17
2.3.1 Adekvat kausalitet.....	17
2.3.2 Culpa och culpabedömningen.....	19
2.4 Särskilt om inomobligatoriskt skadestånd.....	20
2.4.1 Inledning	20
2.4.2 Förutsättningar för ansvar.....	20
2.4.3 Force majeure.....	22
2.5 Allmänna kontraktsrättsliga principer	23
2.5.1 Inledning	23
2.5.2 Ersättning för ren förmögenhetsskada utan brott.....	23
2.5.3 Ersättning för positiva kontraktsintresset.....	23
2.5.4 Lojalitetsplikt	24
2.6 Konkurrerande ansvarsgrunder.....	24
2.7 Utomobligatoriska direktkrav.....	25
2.8 Vite som påföljd vid kontraktsbrott och förhållandet till skada och skadestånd	26
2.9 Sammanfattning	27
3 Skadestånd enligt KöpL.....	28
3.1 Allmänt om KöpL.....	28
3.2 Dröjsmål på säljarens sida.....	28

	3.2.1	Inledning	28
	3.2.2	Skadestånd vid säljarens dröjsmål	29
	3.3	Direkta och indirekta förluster	31
	3.4	Sammanfattning	32
4		Standardavtal	33
	4.1	Allmänt om standardavtal	33
	4.2	Ingående av standardavtal och införlivande	33
	4.2.1	Allmänt	33
	4.2.2	Tyngande eller överraskande villkor	34
	4.3	Tolkning av standardavtal	34
	4.4	Ansvarsbegränsningar och friskrivningsklausuler	36
	4.4.1	Allmänt	36
	4.4.2	Friskrivning från ansvar vid grov vårdslöshet	36
	4.5	Prövning av oskäligen avtalsklausuler	37
	4.5.1	36 § AvtL	37
	4.5.2	Lagen om avtalsvillkor mellan näringsidkare	38
	4.6	Sammanfattning	39
5		NL 17 och ALOS 05	40
	5.1	NL 17	40
	5.1.1	Inledning	40
	5.1.2	Leverans, dröjsmål och vite	40
	5.1.3	Skadestånd till följd av säljarens dröjsmål	42
	5.1.4	Generell ansvarsbegränsning	43
	5.1.5	Befrielse från ansvar	43
	5.2	ALOS 05	44
	5.2.1	Inledning	44
	5.2.2	Leverans, dröjsmål och vite	44
	5.2.3	Skadestånd till följd av säljarens dröjsmål	45
	5.2.4	Befrielse från ansvar	46
	5.3	Grov vårdslöshet	46
	5.4	Sammanfattning	46
6		Jämförande analys	48
	6.1	Dröjsmål	48
	6.2	Säljarens ansvar vid dröjsmål	49
	6.3	Påföljder	50
	6.3.1	Vite	50
	6.3.2	Skadestånd	52
	6.3.3	Ansvars- och beloppsbegränsning	54
	6.3.4	Jämknings	55

6.4	Friskrivning från ansvar vid grov vårdslöshet	56
6.5	Utomobligatoriska direktkrav	57
6.6	Avgränsning mellan dröjsmål och fel	58
7	Avslutande slutsatser	60
7.1	Inledning	60
7.2	Frågeställning ett och två	60
7.3	Frågeställning tre	61
7.4	Avslutande tankar	62
	Källförteckning	64
	Rättsfallsförteckning	68

Summary

For parties to want to enter into agreements with each other, there must be sanctions that can be imposed if one of the parties breaches the agreement. Damages are a sanction that has both a reparative and a deterrent function. Damage provisions are found in several laws, such as in the Sale of Goods Act and in the Tort Liability Act. Various standard-form contracts contain provisions on the injured party's ability to claim damages in the event of the other party's breach of contract when the contract is applied. The possibility for an injured party to claim compensation in the event of the other party's breach of contract depends on the regulation that forms the basis of the contractual relationship.

The essay examines the standard-form contracts NL 17 and ALOS 05 and their relationship to optional law. The purpose is to clarify the buyer's possibilities of being compensated for the damages he suffers due to the seller's delay in delivering the goods and what the differences may be depending on which agreement is applied or whether optional law is applied instead. The essay also examines whether there is a possibility to override clauses in the standard-form contracts that put the buyer in a worse position than what follows from optional law. The questions in the essay are answered by using a legal dogmatic method and through contract interpretation. The material used consists of contract documents, text of law, court practice and doctrine.

The standard-form contracts examined in the essay, NL 17 and ALOS 05, both regulate the purchase of personal property between commercial parties. Therefore, comparisons with optional law have mainly been made to the Sale of Goods Act. Where the contractual clauses are unclear, they have been interpreted with the help of optional law and comments to the contracts, to try to clarify the rights and obligations of the parties.

A difference between the two standard-form contracts and the Sale of Goods Act is that in the standard-form contracts, as a general rule, a fine is paid before damages can be claimed. Furthermore, the buyer must cancel the purchase before damages can be claimed according to the contracts, but no requirement for cancellation is set out in the Sale of Goods Act. The contracts contain provisions that limit the amount that can be paid in damages. In addition, indirect losses can only be compensated if the seller has been grossly negligent. According to the Sale of Goods Act, regular negligence is required for damages of indirect losses to be paid. The differences that exist between the contracts and the Sale of Goods Act mainly benefit the seller. The Sale of Goods Act can therefore be said to be more buyer-friendly. The essay shows that there may be a possibility to adjust the contractual clauses according to Section 36 of the Contracts Act if they turn out to have an unreasonable result in the individual case. However, as it concerns contracts between commercial parties, it is done with great caution. Furthermore, the

risk that some of the contract clauses may be applied in a different way than intended is also mentioned.

Sammanfattning

För att parter ska vilja ingå avtal med varandra måste det finnas påföljder som kan aktualiseras om en av parterna bryter mot avtalet. Skadestånd är en påföljd som både har en reparativ och en avskräckande funktion. Bestämmelser om skadestånd finns i ett antal lagar, som exempelvis i KöpL och i SkL. Det finns även olika standardavtal som innehåller bestämmelser om skadelidande parts möjlighet att kräva skadestånd vid motpartens kontraktsbrott när avtalet tillämpas. Vilken möjlighet en skadelidande part har att kräva ersättning vid motpartens kontraktsbrott beror på den reglering som ligger till grund för avtalsförhållandet.

I uppsatsen undersöks standardavtalen NL 17 och ALOS 05 och deras förhållande till dispositiv rätt. Syftet är att klargöra köparens möjligheter att bli ersatt för de skador han lider på grund av säljarens dröjsmål med varans avlämnande och vilka skillnaderna kan bli beroende på vilket avtal som tillämpas respektive om det istället är dispositiv rätt som tillämpas. I uppsatsen undersöks också om det finns en möjlighet att åsidosätta klausuler i standardavtalen som sätter köparen i en sämre position än vad som följer av dispositiv rätt. Uppsatsens frågeställningar besvaras genom användandet av en rättsdogmatisk metod och genom avtalsstolkning. Materialet som använts är främst avtalstext, lagtext, praxis och doktrin.

Standardavtalen som undersöks i uppsatsen, NL 17 och ALOS 05, reglerar båda köp av lös egendom mellan kommersiella parter varför jämförelser med dispositiv rätt främst gjorts i förhållande till KöpL. Där avtalsklausulerna är oklara har de tolkats med hjälp av dispositiv rätt och kommentarer till avtalen för att försöka klargöra vad som gäller.

En skillnad mellan de båda standardavtalen och KöpL är att det i standardavtalen som huvudregel utgår vite innan det kan bli aktuellt med skadestånd. Vidare måste köparen häva köpet innan skadestånd kan utgå enligt avtalen, något krav på hävning ställs inte upp i KöpL. I avtalen finns bestämmelser som begränsar det belopp som kan utgå i skadestånd. Därutöver kan indirekta förluster ersättas först om säljaren varit grovt vårdslös. Enligt KöpL krävs det försumlighet för att skadestånd för indirekta förluster ska utgå, vilket innebär att det är ett lägre ställt krav. De skillnader som finns mellan avtalen och KöpL gynnar främst säljaren. KöpL kan därför sägas vara mer köparvänlig. I uppsatsen visas att det kan finnas en möjlighet att jämka avtalsklausulerna enligt 36 § AvtL om det visar sig få ett oskäligt resultat i det enskilda fallet. I och med att det rör avtal mellan kommersiella parter sker det dock med stor försiktighet. Vidare berörs det förhållandet att det på grund av senare praxis finns en risk att vissa av avtalsklausulerna kan komma att tillämpas på annat sätt än vad som var avsett när de skrevs.

Förord

Inlämnandet av detta examensarbete sätter punkt för min tid inom akademins värld, för denna gång. Jag tittar tillbaka på tiden med glädje och stolthet.

Jag vill passa på att tacka min handledare Eva Lindell-Frantz för kloka synpunkter och ett stort engagemang vid skrivandet av detta examenarbete. Tack också till mamma, pappa och Jonathan för korrekturläsning och förslag.

Tack till mina vänner, framförallt till Jonathan, Rasmus och Victor som har funnits vid min sida sen början av juristprogrammet, men även de som jag har lärt känna under vägen och mina vänner hemifrån.

Tack till min syster Ellen som, med måttlig framgång, försökt få mig att inse att det finns mer i livet än bara juridik.

Tack till min sambo Alice för att du stöttat mig under hela studietiden och alltid funnits där med ditt lugn.

Jag vill även tacka farmor, farfar och mormor som tyvärr föll ifrån innan jag hann bli klar med utbildningen. Jag vet att ni är stolta.

Sist men inte minst vill jag tacka min mamma och pappa. Det har varit ovärderligt att kunna vända sig till er med frågor och funderingar, tack för att ni alltid tagit er tid att diskutera med mig. Utan er stöttning hade det inte blivit juristprogrammet i Lund och jag vill därför tacka er för allt ert stöd och uppmuntran.

Gabriel Jonasson

Lund 21 maj 2024

Förkortningar

AB 04	Allmänna bestämmelser för byggnads-, anläggnings-, och installationsentreprenader
ALOS 05	Allmänna bestämmelser för leverans av varor (utan montage) till offentlig sektor
AvtL	Lag (1915:218) om avtal och andra rättshandlingar på förmögenhetsrättens område
AVLN	Lag (1984:292) om avtalsvillkor mellan näringsidkare
BrB	Brottsbalk (1962:700)
CISG	Lag (1987:822) om internationella köp
DCFR	Draft Common Frame of Reference
HD	Högsta domstolen
JT	Juridisk Tidskrift
Köpl	Köplag (1990:931)
NJA	Nytt juridiskt arkiv
NL 17	Allmänna bestämmelser för leverans av maskiner samt annan mekanisk elektrisk och elektronisk utrustning inom och mellan Danmark, Finland, Norge och Sverige.
Orgalime S 2012	General Conditions for the Supply of Mechanical, Electrical and Electronic Products
PECL	Principles of European Contract Law
Prop.	Regeringens propositioner
SkL	Skadeståndslag (1972:207)
SvJT	Svensk Juristtidning
UNIDROIT Principles	The Principles of International Commercial Contracts

1 Inledning

1.1 Bakgrund

Pacta sunt servanda, eller som det heter på svenska “avtal ska hållas” är en av avtalsrättens mest grundläggande principer.¹ Principen är helt avgörande för att parter ska kunna lita på varandra och därmed våga ingå avtal. Utöver denna grundläggande princip finns flera andra viktiga principer som har till syfte att få avtal att fungera. Trots detta händer det att ett avtal inte fungerar som tänkt, till exempel beroende på att den ena parten bryter mot en eller flera förpliktelser som följer av avtalet. En relativt vanlig situation är försening, antingen i leverans av en vara eller i en utförd tjänst. Ett annat ord för försening är dröjsmål, vilket enligt Nationalencyklopedin definieras som ”de fall när någon inte fullgör sin förpliktelse i tid”.² För att parter ska våga ingå avtal krävs det att den som lider skada till följd av motpartens avtalsbrott har en möjlighet att få denna ersatt. Vidare behöver det finnas incitament som avskräcker motparten från att bryta mot avtalet.

Skadestånd är ersättning till det subjekt som råkat ut för en skada och finns som rättsföljd både i inom- och utomobligatoriska förhållanden. Bestämmelser om skadestånd finns i flera olika lagar, bland annat i köplagen (1990:931) och skadeståndslagen (1972:207), fortsättningsvis KöpL och SkL. De senaste åren har diskussionen i doktrinen om skadestånd till följd av avtalsbrott främst avsett huruvida det krävs culpa för att det ska föreligga ett skadeståndsansvar eller om avtalsbrottet i sig är tillräckligt.³ Fokus har inte legat på tillämpningen i standardavtal, trots att dessa är den dominerande typen av avtal i näringslivet. Vad som utmärker standardavtal är framför allt att de är uppbyggda av i stort sett färdiga klausuler.⁴ Exempel på standardavtal är NL 17 och ALOS 05 som båda tillämpas vid köp av lös egendom. I båda dessa standardavtal är köparens möjlighet att kräva ersättning vid säljarens dröjsmål reglerad. Ur köparens synvinkel är det helt centralt att veta vilken ersättning han kan förvänta sig vid ett dröjsmål. Lika viktigt är det för säljaren att veta hur stor ersättning han kan tvingas behöva betala ut och vilka risker han därmed löper.

Det blir med anledning av diskussionen om skadestånd i avtalsförhållanden och standardavtalens utbredning intressant att se hur skadeståndsklausulerna i några centrala standardavtal är utformade. Vidare är det intressant att undersöka hur en skadelidande parts möjlighet att erhålla skadestånd regleras i standardavtal jämfört med vad som följer av dispositiv rätt.

¹ Se Nationalencyklopedin, pacta sunt servanda (hämtad 2024-02-12).

² Se Nationalencyklopedin, dröjsmål. (hämtad 2024-04-24).

³ Se exempelvis Ramberg, C. (2020); Adestam & Arvidsson (2021).

⁴ Se Bernitz (2018) s. 16 f.

1.2 Syfte och frågeställningar

Uppsatsens syfte är att undersöka och systematisera köparens möjlighet att få skadestånd vid ren förmögenhetsskada till följd av säljarens dröjsmål med varans avlämnande enligt standardavtalen NL 17 och ALOS 05. Standardavtalens skadeståndsklausuler ska vidare jämföras med varandra och med dispositiv rätt för att identifiera skillnader och likheter. Härtill är avsikten att undersöka i vad mån de studerade standardavtalen kan fyllas ut eller tolkas i ljuset av dispositiv rätt.

Följande tre frågeställningar ska besvaras:

1. Vilka möjligheter har köparen att få ersättning till följd av säljarens dröjsmål enligt NL 17, ALOS 05 respektive KöpL?
2. Vad är utmärkande skillnader mellan skadestånd till följd av dröjsmål i NL 17 och ALOS 05 jämfört med dispositiv rätt?
3. Finns det klausuler i NL 17 och ALOS 05 som begränsar köparens möjlighet till skadestånd jämfört med vad som följer av KöpL och kan dessa klausuler i sådant fall åsidosättas?

1.3 Avgränsningar

Skadestånd vid avtalsbrott är ett omfattande område. Även om denna uppsats är begränsad till två standardavtal och skadestånd vid dröjsmål krävs det därför ytterligare avgränsningar. Uppsatsen kommer främst att behandla rena förmögenhetsskador, det vill säga ekonomiska skador utan koppling till sak- eller personskador.⁵ I KöpL delar man upp skador i direkta och indirekta förluster, vilket kommer att förklaras i uppsatsen. Om det inte uttryckligen anges annat är det enbart ekonomiska skador som avses i uppsatsen. På sina håll kan det dock förekomma diskussioner om sakskador. Detta sker i så fall i ett jämförande syfte för att belysa en viss fråga. Även om standardavtal är mycket vanliga även i konsumentrelationer, är uppsatsen avgränsad till att omfatta avtal mellan kommersiella parter.

Vidare utgår uppsatsen från svensk rätt. Eftersom köprätten och avtalsrätten inom Norden har mycket gemensamt har i viss mån även nordisk litteratur analyserats.⁶

Det finns flertalet internationella standardavtal. Dessa kommer inte att undersökas eftersom uppsatsen inte behandlar gränsöverskridande situationer. Det

⁵ Jfr 1 kap. 2 § SkL.

⁶ Den finska köplagen är nästan identisk med den svenska KöpL. Se Håstad s. 16, jfr även förslag till nordisk köplag NU 1984:5.

ska dock nämnas att NL 17 som undersöks i uppsatsen kan tillämpas vid köp mellan flera av de nordiska länderna.

Vidare finns det inte utrymme att ingående diskutera grundläggande avtalsrättsliga principer eller beakta internationell soft law som exempelvis PECL, UNIDROIT Principles och DCFR.

Uppsatsen kommer endast översiktligt att behandla allmänna skadeståndsrättsliga principer som adekvat kausalitet och culpa. Detta sker i anslutning till redogörelsen för dispositiv rätt och av standardavtalen och inte på ett helt uttömmande sätt eftersom läsaren förväntas ha grundläggande kunskaper inom området. Med anledning av uppsatsens begränsade omfattning har således kraven på skada och handling eller underlåtenhet inte valts att problematiseras vidare i uppsatsen. Läsaren antas vara införstådd med innebörden av dessa begrepp sedan tidigare. Vidare kommer det inte genomföras någon problematiserande diskussion om processfrågor, reklamation eller bevisfrågor.

1.4 Forskningsläge

Som framgått ovan är skadestånd i avtalsförhållanden inte ett nytt område. Främst är det en allmän diskussion kring skadestånd vid avtalsbrott och vilken ansvarsgrund som gäller som diskuterats i doktrinen. Inte heller standardavtal är ett nytt och utforskat ämne.⁷ Skadeståndsbestämmelserna i de aktuella standardavtalen har emellertid inte varit föremål för någon djupare analys. Bestämmelserna har diskuterats i viss köprättslig litteratur och i artiklar, dock oftast utan att vara i dessa framställningars huvudfokus.⁸ När standardavtal har blivit djupare analyserade är det oftast AB 04 som stått i centrum för intresset.⁹ AB 04 är ett viktigt avtal, inte minst eftersom det utgör ett komplement på ett område som annars saknar direkt tillämpbar dispositiv rätt. De standardavtal som undersöks i denna uppsats är inriktade på köp av varor där det finns dispositiv rätt som exempelvis KöpL att tillgå. Uppsatsen avser att bidra till forskningsläget genom att förklara och tolka skadeståndsbestämmelserna i ljuset av dispositiv rätt. Tanken är även att bidra med vissa tankar som kan vara värda att ha med sig när parter ska förhandla om avtalen.

1.5 Metod och material

Uppsatsen syfte och frågeställningar besvaras genom användandet av en rättsdogmatisk metod. Vad som menas med en rättsdogmatisk metod och vad rättsdogmatiken innefattar har varit föremål för diskussion i doktrinen, där

⁷ Se exempelvis ”Standardavtalsrätt” av Bernitz för en djupgående analys av standardavtal som avtalsform.

⁸ Se exempelvis ”Köprätt” av Håstad där bland annat NL 17 och ALOS 05 diskuteras och förhållandet till dispositiv rätt berörs.

⁹ AB 04 är ett standardavtal som används vid entreprenad. Vid en sökning i rättsdatabasen JUNO ger sökningen ”AB 04” över 1 000 resultat medan ”NL 17” ger ca 75 och ”ALOS 05” ca 50.

olika författare har olika syn på saken.¹⁰ Det är därför lämpligt att klargöra hur den rättsdogmatiska metoden tillämpas i denna uppsats. På ett övergripande plan kan den rättsdogmatiska metoden sägas vara en analys- och tolkningsmetod av gällande rätt genom att använda de allmänt accepterade rättskällorna.¹¹ Exempel på rättskällor är lagtext, praxis och doktrin, vilka alla utgör en del av rättskällevärdet som är central inom rättsdogmatiken.¹² Avtal utgör, enligt Christina Ramberg, en rättskälla mellan parterna.¹³ Huruvida detta påstående är korrekt eller inte ska ej besvaras här. Oavsett vilket rättskällevärde man anser att ett avtal har får det ett stort utrymme i denna uppsats. Där avtalet är otydligt, alternativt saknar bestämmelser, måste det tolkas, alternativt fyllas ut med andra regler som exempelvis dispositiv rätt.

Uppsatsen bygger på en *de lege lata* argumentation, där gällande rätt kompletteras av de undersökta standardavtalen. Det innebär att uppsatsen utöver *de lege lata* argumentationen också innefattar avtalstolkning. I uppsatsen tolkas standardavtalen genom den tolkningslära HD har uppställt.¹⁴ Jag har därutöver använt mig av kommentarerna till standardavtalen för att tolka och förstå deras bestämmelser. Hur HD tolkat standardavtal och hur jag valt att använda mig av tolkningsläran och kommentarerna utvecklas i avsnitt 4.3 i samband med redogörelsen för tolkning av standardavtal.

Valet av standardavtalen, NL 17 och ALOS 05, grundar sig på att de är väletablerade avtal som båda avser köp av lös egendom. Visst material som använts är främst relevant i förhållande till andra standardavtal men har ansetts fylla en funktion även i denna uppsats. Syftet är inte enbart att undersöka gällande rätt så som den framgår av dispositiv rätt utan även att undersöka rättsläget där det finns tillämpliga standardavtal och hur dessa i så fall interagerar med dispositiv rätt. Uppsatsen kan därmed sägas ha ett jämförande perspektiv mellan kontraktsrätt och dispositiv rätt i form av köprätt och traditionell skadeståndsrätt.

Mot bakgrund av att uppsatsen avser att undersöka påföljder vid dröjsmål i både dispositiv rätt och i standardavtal skiljer sig materialet lite åt beroende på vad som undersöks. När det gäller standardavtalen finns det, till skillnad från dispositiv rätt, inga förarbeten. Detta har medfört att rättsvetenskaplig litteratur, främst "Köprätt" av Torgny Håstad och "Standardavtalsrätt" av Ulf Bernitz har spelat en stor roll som informationskälla i uppsatsen. Utöver denna doktrin har även ett antal artiklar och annan litteratur använts. Angående mer utförlig information om klausulerna i standardavtalen har kommentarer som finns till avtalen använts. Till ALOS 05 finns det kommentarer, vilket det inte gör till NL 17. Därför har kommentaren till NL 09 använts

¹⁰ Se exempelvis Kleineman (2018) s. 26 f.; Olsen, (2004) s. 111 ff.; Jareborg (2004) s. 4 f.

¹¹ Se Kleineman (2018) s. 26 f.

¹² Se Kleineman (2018) s.26; Peczenik (1995) s. 35.

¹³ Se Ramberg, J och Ramberg, C (2020) s. 20.

¹⁴ Se exempelvis NJA 2013 s. 271, NJA 2014 s. 960.

eftersom många av bestämmelserna i NL 17 är mycket lika de i sin föregångare. Det kan nämnas att litteraturens värde som rättskälla betraktat är omdiskuterad. Likt Kleineman menar jag dock att den rättsvetenskapliga litteraturen kan användas för att beskriva rättsläget.¹⁵ De undersökta rättsområdena är till stor del i överensstämmelse med övriga nordiska länder, varför det ibland även hämtats information från doktrin i andra nordiska länder.

Eftersom tvister enligt NL 17 p. 48 ska lösas genom skiljeförfarande är tillgången till praxis begränsad. Tvister enligt ALOS 05 ska lösas i svensk domstol, men jag har inte hittat några lämpliga rättsfall där avtalet tillämpats. Vissa av de rättsfall som har använts är därför inte direkt tillämpliga men har getts utrymme då jag anser att de belyser allmänna rättsgrundsatser eller på annat sätt har relevans för uppsatsen. Jag har främst använt mig av avgöranden från HD men något underrättsavgörande kommer också att tas upp till behandling.

På vissa ställen används förarbeten för att belysa allmänna rättsgrundsatser och syftet som ligger bakom den dispositiva lagstiftning som analyseras i uppsatsen. Avsikten med detta är att på så sätt försöka öka förståelsen för innebörden av gällande rätt. När det gäller standardavtalen finns det inga förarbeten och syftet bakom klausulerna kan därmed vara svårare att finna. I viss mån har kommentaren till avtalen använts för att klargöra tankarna bakom de studerade klausulerna. Vidare har litteratur om skadestånd och avtalsrätt använts för att på så sätt försöka sluta sig till vad syftet bakom klausulerna är. Gällande standardavtalen kan därmed slutsatserna anses vara mer av spekulativ art.

1.6 Disposition

Uppsatsens fem första kapitel är av deskriptiv karaktär. Analys och problematiserande framställning har i huvudsak sparats till kapitel sex, detta i syfte att underlätta för läsaren att ta till sig analysen. Där egna tankar och resonemang förs fram tidigare i uppsatsen tydliggörs detta. Nedan redogörs kortfattat för innehållet i uppsatsens olika kapitel.

I det andra kapitlet behandlas skadestånd i SkL med fokus på inomobligatoriskt skadestånd. Kapitlet inleds med en grundläggande introduktion till relevanta lagregler. Därefter redogörs för grundläggande principer om skadestånd som adekvat kausalitet och culpa. Härefter behandlas skadestånd i avtalsförhållanden och allmänna kontraktsrättsliga principer. Efter att inomobligatoriskt skadestånd i allmänhet presenterats lyfts undantag, konkurrerande ansvarsgrunder och avgränsningen mellan skadestånd och vite. Kapitlet avser att ge läsaren en bakgrund till flera av de rättsregler som är aktuella för att

¹⁵ Se Kleineman (2018) s. 33 f.

förstå köparens möjlighet att få ersättning till följd av dröjsmål, vilket utvecklas i de senare kapitlen.

I kapitel tre behandlas skadeståndsansvar enligt KöpL vid säljarens dröjsmål. Kapitlet inleds med en presentation av allmänna utgångspunkter och krav. Därefter sker en djupare analys av de aktuella lagrummen. Kapitlet avslutas med en genomgång av uppdelningen av direkta och indirekta förluster och vad som krävs för att köparen ska få ersättning för indirekta förluster.

Fjärde kapitlet inleds med en allmän redogörelse avseende standardavtal varefter det förklaras hur de ingås. Därefter behandlas hur standardavtal tolkats av HD och hur jag väljer att tolka avtalen i denna uppsats. Sedan diskuteras möjligheten att friskriva sig från ansvar och jämkning av oskäligen klausuler.

I kapitel fem redogörs för ansvarsbestämmelserna i standardavtalen NL 17 och ALOS 05. Först undersöks NL 17. En kortare bakgrund till deras syfte och omfattning ges i början av båda delavsnitten. Därefter undersöks klausulerna rörande dröjsmål. I slutet av båda delavsnitten tas undantagen för ansvar upp. Efter att både NL 17 och ALOS 05 presenterats förklaras begreppet grov vårdslöshet eftersom båda standardavtalen har det som undantag för att indirekta förluster ska kunna ersättas. Därmed ges en bild av hur köparens rätt till skadestånd är utformad.

Sjätte kapitlet består av en sammankopplande och jämförande analys mellan rätten till skadestånd i dispositiv rätt och i standardavtalen. Här kommer även ansvarsfriskrivningarna som finns i standardavtalen att djupare analyseras. I det sjätte kapitlet resonerar jag även mer fritt och lyfter egna tankar och resonemang.

I det sjunde kapitlet återkopplar jag till uppsatsen syfte och frågeställningar och presenterar mina slutsatser.

2 Allmänt om skadestånd och skadestånd i avtalsförhållanden

2.1 Inledning

Skadestånd har flera funktioner, främst är att den som drabbats av en skada ska bli ersatt för denna, i den mån det är möjligt.¹⁶ Utöver den reparativa funktionen kan skadestånd även verka preventivt på så sätt att handlingar som medför skadeståndsansvar undviks. Dessutom kan skadestånd fungera som en riskfördelning.¹⁷ Vidare kan skadestånd klargöra att ett visst handlande är otillbörligt eller fastslå ansvar.¹⁸

2.2 Introduktion till relevanta lagregler

2.2.1 Allmänt om SkL

Nu gällande SkL är från 1972 och har mycket gemensamt med motsvarande lagar i de andra nordiska länderna, till följd av ett gemensamt lagstiftningsarbete.¹⁹ Utöver reglerna i SkL kan även ”allmänna skadeståndsrättsliga grundsatser” tillämpas vid bedömningen av ett subjekts eventuella rätt till skadestånd.²⁰ Skadeståndslagen är dispositiv vilket framgår av 1 kap. 1 § SkL. När ett avtal reglerar skadeståndsansvaret mellan parterna bedöms skadeståndsklausulernas giltighet genom ”allmänna obligationsrättsliga regler”.²¹ Sedan införandet av 36 § lag (1915:218) om avtal och andra rättshandlingar på förmögenhetsrättens område (AvtL) kan även avtalsklausuler jämkas eller lämnas utan avseende.²² SkL subsidiär vilket framgår av 1 kap. 1 § SkL. Detta innebär att om det i annan lagstiftning finns föreskrifter om skadestånd så gäller dessa före SkL.²³

2.2.2 Förmögenhetsskador

Det finns flera skadetyper reglerade i SkL. Den centrala skadetyper i denna uppsats är förmögenhetsskador, som delas upp i allmänna förmögenhetsskador och rena förmögenhetsskador. En allmän förmögenhetsskada är en

¹⁶ Vissa skador kan vara svåra att mäta i pengar, det faller dock utanför denna framställnings syfte att närmare undersöka detta problem.

¹⁷ Se Bengtsson och Strömbäck, Skadeståndslag (8/5–2024 version 8A, JUNO) inledning avsnitt 2.

¹⁸ Se Hellner och Radetzki (2023) s. 41.

¹⁹ Se Bengtsson och Strömbäck, Skadeståndslag (8/5–2024 version 8A, JUNO) inledning avsnitt 1.

²⁰ Se Bengtsson och Strömbäck, Skadeståndslag (8/5–2024 version 8A, JUNO) kommentar till 1 kap. 1 § under rubriken Allmänt.

²¹ Se Prop. 1972:5 s. 450.

²² Se Bengtsson och Strömbäck, Skadeståndslag (8/5–2024 version 8A, JUNO) kommentar till 1 kap. 1 § under rubriken Skadestånd i avtalsförhållanden.

²³ Se Bengtsson och Strömbäck, Skadeståndslag (8/5–2024 version 8A, JUNO) kommentar till 1 kap. 1 § under rubriken Förhållandet till annan lagstiftning.

förmögenhetsskada som är en följd av en person- eller sakskada, exempelvis en taxibil går sönder vilket gör att taxichauffören inte kan ta några körningar och därmed går miste om inkomst.²⁴ Ren förmögenhetsskada definieras i 1 kap. 2 § SkL som ”sådan ekonomisk skada som uppkommer utan samband med att någon lider person- eller sakskada”. Uppdelningen av förmögenhetsskador i allmänna och rena förmögenhetsskador är av betydelse i utomobligatoriska förhållanden, men saknar inverkan på ansvarsbedömningen i inomobligatoriska förhållanden.²⁵

För att det ska föreligga ett ansvar för ren förmögenhetsskada krävs det enligt 2 kap. 2 § SkL ett vållande genom brott.²⁶ Vad som avses är ett straffrättsligt brott enligt 1 kap. 1–2 §§ brottsbalk (1962:700) (BrB). En tänkbar anledning till att kravet är högre ställt för ersättning för ren förmögenhetsskada jämfört med sakskada är hur gemene man uppfattar skadetyperna. Det uppfattas i allmänhet som mer klandervärt att genom uppsåt eller vårdslöshet skada annans egendom än att enbart orsaka en förmögenhetsskada.²⁷ Att bryta mot ett avtal är inte straffrättsligt sanktionerat i BrB. Det finns dock brott i BrB som kan uppstå i en avtalssituation, exempelvis brotten svindleri och bedrägeri.²⁸ Skadestånd för ren förmögenhetsskada vid avtalsbrott kommer undersökas närmare senare.

2.3 Skadeståndsrättsliga principer

2.3.1 Adekvat kausalitet

En grundläggande förutsättning för ansvar enligt skadeståndsrätten är att kravet på adekvat kausalitet är uppfyllt. HD har i ett avgörande från 90-talet uttalat att

En grundsats inom skadeståndsrätten är att det skall föreligga adekvat kausalitet mellan en handling och en inträffad skada för att skadestånd skall kunna utgå. Genom kravet på adekvat kausalitet förhindras att alltför oväntade och avlägsna skadeverkningar ersätts.²⁹

Avgörandet rör ett utomobligatoriskt förhållande men kravet är det samma i inomobligatoriska förhållanden.³⁰ Adekvat kausalitet är inte ett rekvisit utan

²⁴ Se Hellner och Radetzki (2023) s. 57.

²⁵ Se Hellner och Radetzki (2023) s. 58.

²⁶ Detta gäller i utomobligatoriska fall, i inomobligatoriska förhållanden kan skadestånd för ren förmögenhet utgå. Det ska även nämnas att staten eller en kommun kan bli skadeståndsskyldiga rena förmögenhetsskador utan brottsliga gärningar, vilket framgår 3 kap. 3 § SkL.

²⁷ Se Radetzki (2022) s. 44.

²⁸ Jfr. 14 kap. BrB & 9 kap. BrB.

²⁹ Se NJA 1993 s. 41.

³⁰ Se Heidbrink (2022) s. 324 f.

det rör sig om två förutsättningar som ska vara uppfyllda, adekvans och kausalitet.³¹ De två förutsättningarna ska förklaras kort nedan.

Kausalitet definieras i Nationalencyklopedin som orsakssamband. Det ska alltså finnas ett samband mellan en handling och en verkan, på så sätt att handlingen framkallar verkan.³² Inom skadeståndsrätten har begreppet samma betydelse där syftet är att avgöra om en omständighet medfört eller varit en del av att en skada inträffat.³³ På ett generellt plan är kausalitetsbedömningen enkel, vissa handlingar för nästan alltid med sig en viss följd och samma följd skulle vanligen inte uppstå utan föregående handlande. Skulle jag exempelvis släppt en hammare på ett glasbord skulle glasbordet med största sannolikhet gått sönder. Skulle jag inte släppt hammaren skulle troligtvis inte bordet gått sönder och det föreligger därmed kausalitet mellan min handling och skadan.³⁴ I verkligheten är dock sällan omständigheterna så klara, vilket försvårar bedömningen. Det krävs inte att handlingen varit huvudorsaken till en skada utan det räcker att den varit en bidragande orsak.³⁵ Kausalitetsbedömningen är en faktisk bedömning, det finns ett ja eller nej på frågan om en viss handling orsakade ett händelseförlopp.³⁶

Adekvans är inte en del av orsaksbedömningen. Istället syftar bedömningen av adekvans till att se om följden av ett visst handlande var tillräckligt förutsebart för att det ska kunna läggas till grund för ansvar.³⁷ Adekvansbedömningen inskränker därmed ansvaret till att enbart omfatta händelser som det är skäligt att skadevällaren bär risken för.³⁸ Jakob Heidbrink skriver att adekvansbedömningen tar sin utgångspunkt i vad som är en normalitet och vad som är brukligt. Han menar att adekvansbedömningen är att se som en skälighetsbedömning där alltför avlägsna skador faller utanför ersättningsskyldigheten.³⁹ Adekvansbedömningen bygger på att följden av en handling har en viss förutsebarhet. I doktrinen har det diskuterats att denna förutsebarhet ska vara sådan att en ”Vir optimus” (en särskilt framstående person) i efterhand ser skadan som påräknelig. Bedömningen går därmed utöver vad en normal person hade uppfattat som påräkneligt.⁴⁰ Detta resonemang liknar det som HD för gällande adekvat kausalitet i ett avgörande från 1998 där de uttalat att:

³¹ Se Schultz (2011) s. 468

³² Se Nationalencyklopedin, kausalitet. (hämtad 2024-02-26).

³³ Se Schultz (2011) s. 468.

³⁴ Se Hellner och Radetzki (2023) s. 186.

³⁵ Se Hellner och Radetzki (2023) s. 188.

³⁶ Se Bengtsson och Schultz (2022) s. 38; För en utförligare diskussion kring kausalitet se exempelvis Mårten Schultzs avhandling ”Kausalitet – studier i skadeståndsrättslig argumentation”

³⁷ Se Schultz (2011) s. 468; Hellner och Radetzki (2023) s. 193 f.

³⁸ Se Bengtsson och Schultz (2022) s. 43 f.

³⁹ Se Heidbrink (2022) s. 351.

⁴⁰ Se Hellner och Radetzki (2023) s. 196; Herre (1996) s. 338 f.

Kravet på adekvat kausalitet mellan handling och inträffad skada innebär att skadan skall för en person med kännedom om alla föreliggande omständigheter ha framstått som en beräknelig och i viss mån typisk följd av det skadegörande beteendet.⁴¹

Till skillnad från kausalitetsbedömningen är inte bedömningen av adekvans en faktisk bedömning, utan det är en juridisk bedömning. Frågan som ställs blir då ”hur långt sträcker sig det juridiska ansvaret”.⁴²

Det ska även nämnas att kravet på adekvat kausalitet inte förutsätter ett aktivt handlande, utan även underlåtenhet kan medföra ansvar, förutsatt att det föreligger adekvat kausalitet mellan underlåtenheten och skadan.⁴³ Det uppkommer dock vissa svårigheter i kausalitetsbedömningen när underlåtenhet ska ligga till grund för ansvar. Främst beror det på att underlåtenheten får vägas mot flera olika hypotetiska handlanden som skulle motverkat skadan. Det blir en svårare bedömning än vid ett aktivt handlande som leder till skada, vilken kan vägas mot att handlingen inte företogs.⁴⁴

Det går alltså att sluta sig till att det inte räcker med att det finns en handling, eller underlåtenhet, som har orsakat en skada. För att vinna framgång med en skadeståndstalan ska det dessutom varit så att skadan är en följd som en person med kännedom om alla föreliggande omständigheter haft anledning att räkna med.

2.3.2 Culpa och culpabedömningen

Inom skadeståndsrätten är culpa ett centralt begrepp som används vid bedömningen av ansvar.⁴⁵ Hur bedömningen ska göras för att fastslå om det föreligger culpa eller inte beror på omständigheterna, men två sätt att pröva culpa på ska förklaras här. Den första är den så kallade rättskällennormerade bedömningen. Den anger att avgörande för om det föreligger ett culpöst handlande är att ställa det mot ett normerat handlande. Vid bedömningen kan man jämföra med lagstadgat handlande, branschpraxis eller sedvänja.⁴⁶

Den andra modellen för att pröva om det föreligger culpa är den ”fria culpabedömningen”. Den utgår ifrån en avvägning av den skadelidandes intresse och skadevållarens intresse.⁴⁷ Vid bedömningen av om det föreligger culpa vägs flera faktorer in. Främst är det risken för skada, skadans storlek, möjligheten att förebygga skadan och skadevållarens möjlighet att inse risken för uppkomsten av skada som ska beaktas. Vid prövning ska även risken för

⁴¹ Se NJA 1998 s. 893.

⁴² Se Bengtsson och Schultz (2022) s. 38.

⁴³ Se exempelvis NJA 2013 s. 145 p. 23; se även prop. 1972:5 s. 21.

⁴⁴ Se NJA 2013 s. 145 p. 39.

⁴⁵ Culpa och vårdslöshet är också det samma som oaktsamhet, försummelse eller försumlighet och vållande; se Bengtsson, Ullman, Unger (2023) s. 21; Heidbrink (2022) s. 329.

⁴⁶ Se Schultz (2016) s. 911.

⁴⁷ Se Schultz (2016) s. 911.

skada och kostnaderna för skadeförebyggande åtgärder vägas mot varandra. Det får även beaktas om omständigheter föreligger där ett handlande som kunde förhindrat att skadan uppkommit borde vidtagits. Om åtgärden inte vidtagits får en prövning ske om det ska medföra skadeståndsskyldighet.⁴⁸ Det går att använda sig av en fri culpabedömning även i fall där det finns ett avtal som föreskriver ett visst handlande. HD har dock använt sig av denna möjlighet sparsamt.⁴⁹

2.4 Särskilt om inomobligatoriskt skadestånd

2.4.1 Inledning

För att ett skadestånd ska utgå i inomobligatoriska förhållanden måste det först och främst finnas ett bindande avtal mellan parterna. För att det ska föreligga ett avtalsbrott måste därutöver en av avtalsparterna brutit mot en eller flera av sina förpliktelser som följer av avtalet.⁵⁰ Vidare krävs det att det finns en bevisad skada för att skadestånd ska kunna utgå.⁵¹ I denna uppsats studeras avtalsbrottet dröjsmål, vilket innebär att säljaren levererar en vara senare än överenskommit eller inte levererar överhuvudtaget.

Ett inomobligatoriskt skadestånds generella syfte kan förenklat sägas vara att den skadelidande parten ska hamna i samma ekonomiska ställning som om något avtalsbrott aldrig inträffat och avtalet genomförts som tänkt.⁵² Skadeståndet har även en preventiv effekt och är ett påtryckningsmedel att använda för att se till att motparten uppfyller sina avtalsförpliktelser.⁵³ Skadestånd som påföljd vid avtalsbrott för emellertid med sig vissa problem. I många fall kan skadeståndet bli så stort att det är omöjligt för skadevållaren att betala. Vidare kan parter i avtalsförhållanden ofta ha ett intresse av att bevara en bra relation till varandra varför det kan vara känsligt att rikta ett stort skadeståndskrav mot motparten. I standardavtal löses ofta denna problematik genom att i avtalet införa beloppsbegränsningar och friskrivningar som inte förekommer i dispositiv rätt.⁵⁴ Detta kommer undersökas närmare i kapitel 5.

2.4.2 Förutsättningar för ansvar

SkL kan tillämpas vid avtalsbrott, även om lagen är subsidiär till avtalet och speciallagstiftning vilket framgår av 1 kap. 1 § SkL. Ofta talar man om att rätten till skadestånd vid avtalsbrott följer av allmänna kontraktsrättsliga principer.⁵⁵ Som nämnts ovan krävs det som huvudregel en brottslig gärning för

⁴⁸ Se Hellner och Radetzki (2023) s. 127 f.

⁴⁹ Se NJA 2011 s. 454 p. 9; se även Schultz (2016) s. 912.

⁵⁰ Se Ramberg, J och Ramberg, C (2022) s. 281.

⁵¹ Se Heidbrink (2022) s. 323.

⁵² Se Norros ”obligationsrätt” (2018) s. 106.

⁵³ Se Hellner, Hager och Persson (2020) s. 206 f.

⁵⁴ Se Hellner, Hager och Persson (2020) s. 208.

⁵⁵ Se exempelvis NJA 2020 s. 115 p. 20.

att en ren förmögenhetsskada ska ersättas i utomobligatoriska förhållanden. I kontraktsförhållanden är kravet för att få ersättning lägre.⁵⁶

På senare tid har en diskussion förts kring vilka förutsättningar som ska vara uppfyllda för att skadevållaren ska bli ersättningsskyldig vid avtalsbrott. Christina Ramberg har föreslagit att när man talar om skadestånd vid avtalsbrott ska det vara avtalsbrottet i sig självt som utgör grunden för ansvar, inte vårdslösheten. Detta skulle enligt henne innebära att frågan som bör ställas vid avtalsbrott inte är när ett skadestånd kan utgå, utan istället när en skadevållare kan undgå ansvar.⁵⁷ I en replik till Rambergs förslag anför Johan Adestam och Niklas Arvidsson att ersättningsskyldighet vid avtalsbrott som huvudregeln förutsätter oaktsamhet.⁵⁸

I avgörandet ”de försvunna korna” från 2020 uttalade HD att ”skadeståndsskyldighet i allmänhet förutsätter oaktsamhet”. Vad HD menade med ”i allmänhet” specificerades dock inte.⁵⁹ I avgörandet ”skadorna på Läckebys arbeten” från 2013 uttalade HD att ”vidare gäller som en kontraktsrättslig utgångspunkt att rätt till skadestånd på grund av motpartens kontraktsbrott och liknande förutsätter oaktsamhet eller annan grund för ansvar på dennes sida”.⁶⁰ HD specificerade inte vad som menades med annan grund för ansvar. Ramberg menar att hon fick visst stöd för sin tolkning genom avgörandet ”lägenheten i Jämjö” från 2023 där HD fastslog att skadestånd skulle utgå vid ett avtalsbrott utan att diskutera om det förelåg vårdslöshet.⁶¹ Jag delar inte den uppfattningen. Även om HD inte resonerade kring vårdslöshet innebär inte det att avgörandet styrker att avtalsbrott i sig är grunden för ansvar. Avtalsbrottet i avgörandet var att en hyresgäst stannade kvar i en hyreslägenhet efter hyrestidensutgång, vilket är ett uppsåtligt agerande varför det enligt mig inte fanns någon anledning att diskutera vårdslöshetsfrågan.

I väntan på klagörande praxis eller uttalanden som styrker annat är utgångspunkten i denna uppsats att det traditionella culpaansvaret gäller. Det ska även nämnas att det finns undantag där ansvaret är strängare, exempelvis om det finns en garanti eller särskild lagstiftning som säger annat. Vidare föreligger det strikt ansvar vid underlåtenhet att uppfylla penningförpliktelser.⁶²

Vid bedömningen av om det föreligger oaktsamhet har HD slagit fast att det måste bedömas utefter avtalssituationen och att det inte går att göra en ”abstrakt eller generell bedömning”.⁶³ För att en skadelidande part i ett

⁵⁶ Se Bengtsson, Ullman och Unger (2023) s. 21.

⁵⁷ Se Ramberg, C (2020) s. 594

⁵⁸ Se Adestam och Arvidsson (2021) s. 49.

⁵⁹ Se NJA 2020 s. 115 p. 20; Ramberg, C (2020) s.591 f.

⁶⁰ Se NJA 2013 s. 271 p. 8.

⁶¹ Se NJA 2023 s. 738 p. 37; Avtalslagen 2020, Huvudregeln: Avtalsbrott är en skadeståndgrund (hämtad 27/02).

⁶² Se NJA 2020 s. 115 p. 20–21.

⁶³ Se NJA 2020 s. 115 p. 35.

avtalsförhållande ska kunna erhålla skadestånd krävs det, liksom allmänna regler om skadestånd, att det föreligger kausalitet mellan skadan och avtalsbrottet. Vidare måste avtalsbrottet adekvat orsakat skadan för att denna ska kunna bli ersatt.⁶⁴

Utöver krav på adekvat kausalitet krävs det i inomobligatoriska förhållanden att skadan rör den skadelidandes avtalsintresse för att den ska vara ersättningsgill.⁶⁵

2.4.3 Force majeure

Det är inte säkert att skadestånd utgår bara för att förutsättningarna för ansvar är uppfyllda. Det finns nämligen omständigheter som kan begränsa ansvaret. En av dessa omständigheter är force majeure som ska behandlas i det följande avsnittet.

Force majeure är ett samlingsbegrepp för omständigheter som oftast gör att skadestånd inte utfaller. Ibland räcker det med att händelserna är utanför avtalsbrytande parts kontroll utan att för den delen utgöra en force majeurehändelse för att säljaren ska undgå ansvar.⁶⁶ Det är vanligt att parter i kommersiella avtal lägger in force majeure-klausuler för att undvika ansvar vid alltför extrema händelser. Dessa klausuler blir ofta standardiserade och ser mycket lika ut i olika avtal.⁶⁷ I engelsk terminologi översätter man ibland force majeure till ”Act of God”, vilket kan visa på vad för typ av händelser som avses.⁶⁸

Utformningen av force majeure-klausulen bör klargöra vad som ryms i begreppet ”force majeure” och vad rättsföljden blir när sådana omständigheter föreligger. Det är vanligt att klausulerna räknar upp flera exempelhändelser som ska utgöra force majeure för att sedan avsluta med en generell formulering som exempelvis ”andra liknande händelser”.⁶⁹ Det finns en risk i att hålla en force majeure-klausul allt för allmänt hållen eftersom den i så fall troligtvis kommer tolkas i enlighet med dispositiv rätt.⁷⁰ Risken blir även att det kommer tolkas restriktivt vid en rättslig bedömning.⁷¹

⁶⁴ Se Heidbrink (2022) s. 324.

⁶⁵ Se NJA 2016 s. 900 p. 33.

⁶⁶ Se Adestam och Arvidsson (2021) s. 48.

⁶⁷ Se Ramberg, J och Ramberg, C (2022) s. 174.

⁶⁸ Se Berber och Behn (2019–2020) s. 90.

⁶⁹ Se Ramberg, J och Ramberg, C (2022) s. 244 f; jfr p. 45 NL 17 som räknar upp flera händelser och även ”varje annan omständighet som parterna inte kan råda över”.

⁷⁰ Se Ramberg, J och Ramberg, C (2022) s. 246.

⁷¹ Se NJA 2016 s. 237 p. 28.

2.5 Allmänna kontraktsrättsliga principer

2.5.1 Inledning

Utöver regleringen i SkL finns det oreglerade allmänna kontraktsrättsliga principer som kan vara relevanta för att bedöma rätten till inomobligatoriskt skadestånd.⁷² För att förstå vilka möjligheter köparen har att erhålla skadestånd är det viktigt att ha förståelse för principerna. Nedan kommer några av dessa principer förklaras.

2.5.2 Ersättning för ren förmögenhetsskada utan brott

I inomobligatoriska förhållanden behöver inte en ren förmögenhetsskada vara orsakad av ett straffsanktionerat brott för att skadelidande ska kunna bli ersatt. Detta följer av allmänna rättsprinciper och syns tydligt i HD:s praxis.⁷³ En skadelidande kan i vissa fall bli ersatt för en ren förmögenhetsskada där situationen liknar ett avtalsförhållande, utan att vara det, trots att skadan inte är orsakad av ett brott.⁷⁴ HD har i avgörandet ”Maxmålet” uttalat att 2 kap. 2 § SkL inte är tänkt att tolkas motsatsvis och att en skadelidande kan bli ersatt för en ren förmögenhetsskada även vid avsaknad av ett avtalsförhållande och trots att den inte vållats genom brott.⁷⁵ Vidare uttalar HD att huvudregeln är att avtalsparten ska vända sig till motparten för att få ersättning för sin skada. Detta ska dock enligt HD inte utesluta att det i särskilt allvarliga fall kan finnas en möjlighet att bli ersatt av tredje man ”som på ett kvalificerat otillbörligt sätt ingriper i andras avtalsförhållanden, så att den ena avtalsparten vidtar avtalsstridiga åtgärder till skada för den andra avtalsparten”.⁷⁶

2.5.3 Ersättning för positiva kontraktsintresset

Huvudregeln är som ovan nämnts att skadelidande ska bli ersatt på så sätt att denne försätts i samma ekonomiska sits som att avtalet hade fullgjorts. Detta brukar kallas för att ersättningen ska täcka det ”positiva kontraktsintresset”. Den skadelidande ska därmed bli ersatt för alla skador, oavsett typ, så länge som de är orsakade av avtalsbrottet.⁷⁷ Principen om det positiva kontraktsintresset är inte lagfäst. Den stödjer sig istället på avtalsrättens grundidé att avtal ska hållas och att parter i avtal ska kunna lita på löften från motparten och därmed att ekonomiska verkningarna av dessa löften ska hållas.⁷⁸ HD har i ett avgörande uttalat att den skadelidande parten vid ett avtalsbrott har rätt att utgå från det hypotetiska händelseförlopp som skulle ge högst ersättning, där det finns flera olika handlingsalternativ för den skadelidande vid beräkningen

⁷² Se Bengtsson & Strömbäck, Skadeståndslag (8/5–2024 version 8A, JUNO) kommentar till 1 kap. 1 § under rubriken *Skadestånd i avtalsförhållanden*.

⁷³ Se Bengtsson, Ullman och Unger (2023) s. 21 & 105; se även NJA 2023 s. 738.

⁷⁴ Se Hellner, Hager och H. Persson (2020) s. 210.

⁷⁵ Se NJA 2005 s. 608.

⁷⁶ Se NJA 2005 s. 608.

⁷⁷ Se Heidbrink (2022) s. 346 f.

⁷⁸ Se Ramberg, C (2020) s. 593 f.

av skadan.⁷⁹ Det ska i anslutning till detta nämnas att avgörandet rör ett hyresförhållande och att HD inte uttalar huruvida det rör sig om en allmän princip som kan tillämpas vid avtalsbrott i andra situationer. Jag ser dock inga direkta hinder mot att beräkningsmetoden kan få genomslag vid beräkning av skada i andra avtalsförhållanden.

2.5.4 Lojalitetsplikt

Kontraktuell lojalitetsplikt är ett ämne som kan ges mycket utrymme. I denna uppsats ska emellertid principen endast beskrivas kortfattat för att ge en grundläggande förståelse till principen.⁸⁰ HD slog i avgörandet ”Omsättningsmålet” fast att lojalitetsplikt i avtalsförhållanden inte förutsätter stöd i lag eller avtalet.⁸¹ HD nämner i rättsfallet att lojalitetsplikten är svår att ge en generell innebörd. Omständigheter som nämns i avgörandet är att parterna ska respektera motpartens intressen i avtalet. Vidare ska parterna verka för att avtalet genomförs som tänkt och inte agera på ett sätt som riskerar att motparten drabbas av en skada. Bedömningen av lojalitetsplikten ska göras i ljuset av motpartens rimliga förväntningar av agerandet, avtalet i sig, omständigheterna kring avtalets tillkomst och dessutom senare inträffade förhållanden.⁸² Ett exempel på lojalitetsplikt är hindersmeddelandeplikten i 28 § KöpL som stadgar ansvar för säljaren om han inte inom skälig tid meddelar att det föreligger dröjsmål.⁸³

2.6 Konkurrerande ansvarsgrunder

Konkurrerande ansvarsgrunder innebär att den som råkat ut för en skada kan vara berättigad till skadestånd på både inom- och utomobligatorisk grund.⁸⁴ Ett resonemang som förs i läroboken ”Skadeståndsrätt” av Jan Hellner och Marcus Radetzki är att en sådan situation kan leda till två motstående resonemang som båda har fog för sig. Det första är att den som står i avtalsförhållande till annan inte ska hamna i sämre situation än den som inte haft ett avtalsförhållande. Det andra är att om ett avtal gäller mellan parterna som är anpassat för den speciella situationen så ska detta gälla och inte åsidosättas genom allmänna rättsgrundsatser som hade tillämpats vid skadestånd i utomobligatoriska förhållanden.⁸⁵ HD har i avgörandet ”branddammen på Malmö flygplats” öppnat upp möjligheten att kräva sin avtalspart på utomobligatorisk grund istället för genom avtalet men uttalat att huruvida detta är

⁷⁹ Se NJA 2017 s. 261 p. 10.

⁸⁰ För en mer heltäckande analys av principen se exempelvis Jori Munukkas avhandling ”Kontraktuell lojalitetsplikt”.

⁸¹ Se NJA 2021 s. 943 p.13.

⁸² Se NJA 2021 s. 943 p.14–17.

⁸³ Se Munukka (2007) s. 359

⁸⁴ Se Hellner och Radetzki (2023) s. 89.

⁸⁵ Se Hellner och Radetzki (2023) s. 90.

möjligt i det enskilda fallet ”beror på avtalet och ytterst en tolkning av detta”.⁸⁶

2.7 Utomobligatoriska direktkrav

Ett utomobligatoriskt direktkrav innebär att en skadelidande kan rikta ett utomobligatoriskt skadeståndsanspråk mot sin medkontrahents avtalspart.⁸⁷ Det vill säga att om A har ett avtal med B om leverans av en vara och B i sin tur anlitar C för att fullgöra avtalet, kan A rikta anspråk mot C under vissa omständigheter när C orsakat A en skada. I avgörandet ”cargo center” uttalade HD att SkL är tillämplig om annat inte följer av avtal, lag eller regler om skadestånd i kontraktsförhållanden enligt 1 kap. 1 § SkL. Detta menade HD innebar att det utomobligatoriska skadeståndsansvaret har en generell tillämplighet och ska enbart inskränkas när något av undantagen i 1 kap. 1 § SkL är för handen. Det finns därmed inga generella hinder mot att A riktar ett anspråk mot C när denne är skadevällare, trots att det skadelidande intresset är föremål för ett avtal mellan A och B.⁸⁸ Vidare belyste HD skillnaden på det kontraktuella ansvaret och skadeståndsansvaret på så sätt att det kontraktuella ansvaret är till för att säkerställa fullgörandet av avtalsförpliktelsema medan skadeståndsansvaret ska ersätta en liden skada.⁸⁹

I ett avgörande från 2007 bedömdes inte en beställare av en generalentreprenad ha rätt att rikta ett krav mot en underentreprenör för att komma runt en ansvarsbegränsning i standardavtalet AB 92. HD öppnade dock upp för möjligheten att det kunde finnas en rätt till direktkrav om underentreprenören orsakat skadan uppsåtligt eller genom grov vårdslöshet. Anledningen till detta var att AB 92 gällde även mellan generalentreprenören och underentreprenören och att samma ansvarsbegränsning därför fanns mellan generalentreprenören och underentreprenören som mellan generalentreprenören och beställaren. Ansvarsbegränsningen gällde dock inte om den kontraktsbrytande parten agerat grovt vårdslöst.⁹⁰ Vidare vägdes det in att det var just en generalentreprenad och att entreprenören därmed hade kunnat utföra allt arbete själv och att beställaren i så fall hade varit bunden av ansvarsbegränsningen. Beställaren ansågs dessutom ha accepterat att ansvarsbegränsningen gällde om en underentreprenör utförde arbetet. För att en ansvarsbegränsning ska omfatta både inom- som utomobligatoriska krav bör det framgå av avtalet.⁹¹

HD uttalade i ”cargo center” att 2007 års avgörande bara ger begränsad vägledning när det gäller andra avtal än AB 92 och att det finns en generell rätt att på utomobligatorisk grund vända sig till bakre led.⁹² En avtalspart är dock

⁸⁶ Se NJA 2019 s. 866 p.15 (Branddammen på Malmö Flygplats).

⁸⁷ Se Hellner och Radetzki (2023) s. 91.

⁸⁸ Se NJA 2014 s. 760 p. 7 & 8; se även Lindskogs tillägg p. 11.

⁸⁹ Se NJA 2014 s. 760 p. 6.

⁹⁰ Se NJA 2007 s. 758.

⁹¹ Se NJA 2007 s. 758; Munukka (2015/16) s. 422 f.

⁹² Se NJA 2014 s. 760 p. 11–12.

fri att i avtal gå med på att avstå från sin rätt att rikta krav mot medkontrahtens avtalspart.⁹³

2.8 Vite som påföljd vid kontraktsbrott och förhållandet till skada och skadestånd

Vite sägs ibland vara en på förhand avtalad ersättning för en skada.⁹⁴ Det kan finnas flera anledningar till att parter vill ha vitesklausuler i sina avtal. Likt skadestånd kan vitesklausuler ha en preventiv effekt. Dessutom kan klausulerna i vissa fall ge skadelidande större ersättning och på annan grund än vad som gäller enligt skadeståndsrättsliga bestämmelser. Vidare kan det vara så att den skadelidande inte behöver visa på skada för att vara berättigad till ersättning. För den kontraktsbrytande parten kan det vara till förmån genom att fungera som en ansvarsbegränsning.⁹⁵

Vitesklausuler är vanliga i kommersiella avtal. Med anledning av detta kan frågan ställas hur vitesklausuler förhåller sig till dispositiva skadeståndsrättsliga bestämmelser. Med anledning av osäkerheten kring om det krävs en skada för att vite ska kunna utgå rekommenderar David Dryselius att parter som har en viteklausul i sitt avtal bör ange hur den förhåller sig till skada.⁹⁶

En viteklausul utgör inte i sig själv en begränsning av rätten till skadestånd. Annat blir det om parterna i avtalet kommit överens om att vitet ska vara en exklusiv påföljd för det aktuella avtalsbrottet.⁹⁷ Det finns därför incitament för avtalsparterna att på förhand skriva vitesklausulerna tydligt så att det från början är klart om det krävs en skada för att vite ska utgå samt hur klausulerna förhåller sig till dispositiv rätt. Är klausulen oklar blir det ytterst en fråga om avtalstolkning för att reda ut vad som gäller.⁹⁸ I och med att vite är en på förhand bestämd ersättning kan det uppstå situationer där det är oskäligt att ålägga skadevällaren att betala vitet. I så fall kan vitet jämkas med stöd av 36 § AvtL.⁹⁹

En annan fråga som kan uppstå är vad som händer i de fall där det föreligger konkurrerande skadeorsaker, det vill säga där flera händelser var för sig är tillräckliga för att orsaka en skada.¹⁰⁰ Exempelvis när en leverantör är i dröjsmål och det i avtalet stadgas att vite ska utgå om varan inte kan tas i avsett bruk men det även finns andra anledningar till att varan inte kan tas i bruk, till exempel att andra leverantörer också är i dröjsmål. I ett avgörande

⁹³ Se NJA 2014 s. 760 p. 10; se även Bengtsson (2017/18) s. 272.

⁹⁴ Se NJA 2018 s. 834 p. 13.

⁹⁵ Se NJA 2018 s. 834 p. 13

⁹⁶ Se Dryselius (2023) s. 51.

⁹⁷ Se Dryselius (2022) s. 162 f.

⁹⁸ Se Dryselius (2022) s. 157 f.

⁹⁹ Se Ramberg och Herre (2022) s. 257; Viten och deras relation till skadestånd och som ansvarsbegränsningar kommer återkomma i kapitel 6.

¹⁰⁰ Se NJA 2012 s. 597 p. 14.

gällande en entreprenad uttalade HD att konkurrerande skadeorsaker i kontraktsförhållanden får bedömas mot bakgrund av vad som gäller i utomobligatoriska förhållanden. HD uttalade att där flera händelser orsakat samma skada är huvudregeln att skadevällarna blir solidariskt ansvariga och att det därmed räcker att en händelse varit en bidragande orsak för att skadeståndsskyldighet ska föreligga.¹⁰¹ Vidare fastslog HD att detsamma som huvudregel gäller viten, vilket innebar att entreprenören som var försenad med sitt arbete skulle utge vite även om en byggnad eller anläggning inte kunde tas i bruk enligt tidsplanen av annan orsak än entreprenörens försening.¹⁰² Ska det ske avsteg från denna huvudregel krävs det enligt HD att det tydligt framgår av vitesklausulens ordalydelse eller i andra tolkningsdata.¹⁰³

2.9 Sammanfattning

Det inomobligatoriska skadeståndet är till för att ersätta en liden skada till följd av ett avtalsbrott. Tanken är att skadelidande ska försättas i samma sits som om avtalet fullgjorts. Det är lägre ställda krav för att hålla en skadevällare ansvarig för förmögenhetsskador vid ett avtalsbrott än vid utomobligatoriska förhållanden. Som kommer framgå i nästa kapitel är det dock inte säkert att köparen erhåller full ersättning bara för att säljaren kan hållas ansvarig vid avtalsbrott. Det kan även finnas en möjlighet att rikta krav mot motpartens avtalspart, förutsatt att inget i avtalet hindrar detta.

För att skadestånd ska kunna utgå måste det finnas en bevisad skada och en handling eller underlåtenhet som orsakat skadan på ett adekvat sätt, därutöver ska det inte föreligga omständigheter som kan bevilja ansvarsfrihet. Vidare är det viktigt att ha med sig att det finns allmänna kontraktsrättsliga principer som också kan påverka rätten till skadestånd i inomobligatoriska förhållanden. Skadestånd kan kompletteras alternativt ersättas av vite som påföljd, vidare kan det finnas klausuler i avtal som inskränker skadeståndsansvaret, vilket kommer att utvecklas i senare kapitel.

¹⁰¹ Se NJA 2012 s. 597 p. 16–17.

¹⁰² Se NJA 2012 s. 597 p. 8 & p. 18–19.

¹⁰³ Se NJA 2012 s. 597 p. 19.

3 Skadestånd enligt KöpL

3.1 Allmänt om KöpL

KöpL reglerar köp av lös egendom inom Sverige.¹⁰⁴ Den är dispositiv och parterna är därmed fria att åsidosätta KöpL:s bestämmelser genom avtal. Vidare är lagen subsidiär i förhållande till partsbruk, handelsbruk eller annan sedvänja som binder parterna enligt 3 § KöpL. Den internationella köplagen (CISG) har fungerat som förebild för KöpL och i situationer där CISG är tillämplig går den före KöpL enligt 5 § KöpL.¹⁰⁵ CISG tillämpas vid köp av varor där parterna har sina affärsställen i skilda stater enligt artikel 1.1 CISG. Som nämnts tidigare ska dock inte CISG eller andra internationella regelverk beaktas närmare i detta arbete.

3.2 Dröjsmål på säljarens sida

3.2.1 Inledning

Säljarens ansvar vid dröjsmål regleras i 22 § KöpL där det framgår att ett dröjsmål föreligger när varan avlämnas för sent eller inte alls och detta inte beror på köparen eller något förhållande på dennes sida. Enligt samma lagrum har köparen vid dröjsmål rätt att hålla inne betalningen, kräva fullgörelse eller häva köpet. Dessutom har köparen rätt till skadestånd för den skada han lider på grund av dröjsmålet.

En förutsättning för att avgöra om det föreligger dröjsmål är att fastställa vilken dag varan ska avlämnas för att se om denna tidsgräns överskridits. För att avgöra detta behöver avtalet granskas för att se vad som stadgas om avlämnade. Avtalet kan även behöva tolkas eller fyllas ut för att reda ut vad som gäller. Det kan även finnas leveransklausuler i avtalet som måste undersökas.¹⁰⁶

För att köparen ska kunna kräva påföljder till följd av dröjsmålet måste det konstateras att det inte är ett förhållande på köparens sida som är anledningen till dröjsmålet.¹⁰⁷ Det skulle exempelvis kunna vara att köparen inte lämnat säljaren de uppgifter som säljaren behöver för att kunna överlämna varan i tid. Det behöver inte vara omständigheter som direkt kan tillskrivas köparen utan det räcker med att omständigheterna är sådana att de ”bör hänföras till köparens risksfär”.¹⁰⁸

¹⁰⁴ Jfr 1 § KöpL.

¹⁰⁵ Se Ramberg och Herre, Köplag (1990:931) (30/9–2023 version 3B JUNO) avsnitt 1.1.

¹⁰⁶ Se Ramberg och Herre, Köplag (1990:931) (30/9–2023 version 3B JUNO) kommentar till 22 §.

¹⁰⁷ Se Håstad (2022) s. 45, jfr 22 § KöpL.

¹⁰⁸ Se Prop. 1988/89:76 s. 97.

Om endast en del av leveransen är försenad talar man om att det föreligger ett partiellt avtalsbrott, vilket framgår av 43 § KöpL. För att vara ett partiellt avtalsbrott krävs det enligt Håstad att den sålda varan lämpligt kan delas upp ”med hänsyn till fysiska och funktionella samband”. Skulle den försenade delleveransen vara sådan att den är avgörande för hela funktionen av varan rör det sig inte om ett partiellt avtalsbrott utan istället om ett vanligt dröjsmål och 22 § KöpL ska i så fall tillämpas på hela köpet.¹⁰⁹ Det är lämpligt att här snabbt redogöra för gränsen mellan dröjsmål och fel, vilket kommer ha betydelse vid granskningen av standardavtalen i kapitel 5. Om enbart en del av leveransen levererats men det kan antas att säljaren anser sig ha fullgjort köpet ska reglerna om fel tillämpas. Om säljaren meddelar att leveransen ska kompletteras är det istället att anse som ett partiellt dröjsmål.¹¹⁰

Som ovan nämnts kan köparen kräva fullgörelse eller häva köpet på grund av dröjsmålet och därutöver kräva skadestånd. Vilken påföljd köparen väljer kan bero på omständigheterna. Exempelvis kan köparen häva köpet i situationer där det inte är möjligt att kräva skadestånd. Hävning förutsätter nämligen inte att omständigheterna ligger utanför säljarens kontroll, vilket skadestånd gör.¹¹¹

3.2.2 Skadestånd vid säljarens dröjsmål

Köparens rätt till skadestånd vid säljarens dröjsmål framgår av 27 § första stycket KöpL. Regeln brukar kallas kontrollansvarsregeln, eftersom säljaren presumeras vara ersättningsskyldig förutsatt att det inte är ett hinder utanför säljarens kontroll.¹¹² Lagrummet anger att säljaren är ersättningsskyldig om:

inte säljaren visar att dröjsmålet beror på ett **hinder utanför hans kontroll** som han inte skäligen **kunde förväntas ha räknat med** vid köpet och vars följder han inte heller **skäligen kunde ha undvikit eller övervunnit**.¹¹³

I citatet ovan är de fyra rekvisiten som ska vara uppfyllda för att säljaren ska undvika ansvar fetmarkerade. De fyra rekvisiten benämns hinderrekvisitet, kontrollrekvisitet, oförutsebarhetsrekvisitet och aktivitetsrekvisitet.¹¹⁴

Det första rekvisitet är att det ska föreligga ett hinder som gör att säljaren inte kan fullgöra köpet i rätt tid. Det framgår inte uttryckligen av vare sig lagtext eller förarbeten vilken beskaffenhet hindret måste ha, klart är dock att det inte måste vara ett absolut hinder.¹¹⁵ I förarbetena nämns att det kan vara ”sådana

¹⁰⁹ Se Håstad (2022) s. 157.

¹¹⁰ Se Håstad (2022) s. 157 f; jfr 43 § andra stycket KöpL.

¹¹¹ Se Håstad (2022) s. 45.

¹¹² Se Håstad (2022) s. 62.

¹¹³ Min fetmarkering.

¹¹⁴ Se Ramberg och Herre, Köplag (1990:931) (30/9–2023 version 3B JUNO) kommentar till 27 § under rubriken *Lagrummets allmänna innebörd*.

¹¹⁵ Se Håstad (2022) s. 62, se även Ramberg och Herre; Köplag (1990:931) (30/9–2023 version 3B JUNO) kommentar till 27 § underrubriken *Hindrets styrka*.

extraordinärt betungande omständigheter att de enligt en objektiv bedömning rent faktiskt måste anses utgöra hinder”.¹¹⁶

Det andra rekvisitet är att hindret ska ligga utanför säljarens kontroll. Det går inte att säga generellt vad som ligger inom säljarens kontroll, utan en bedömning får göras i det enskilda fallet. Exempel på omständigheter inom säljarens kontroll är planering, organisation samt tekniska störningar i tillverkningsmaskiner.¹¹⁷

Det tredje rekvisitet är att säljaren inte skäligen kunde förväntas ha räknat med hindret. Hindret måste alltså vara sådant att säljaren vid en normal riskkalkylering inte hade att förvänta sig att det skulle inträffa.¹¹⁸

Det fjärde och sista rekvisitet är att säljaren inte heller skulle ha haft möjlighet att undvika eller övervinna hindret. Det får här göras en bedömning i det enskilda fallet för att se hur höga krav som är rimliga att ställa på säljaren gällande om hindret hade kunnat undvikas.¹¹⁹

Båda de två sista rekvisiten innehåller en skälighetsbedömning vilket visar på att 27 § KöpL inte förutsätter absoluta hinder.¹²⁰

Kontrollansvaret innebär att det inte behöver föreligga culpa och säljaren kan hållas ansvarig även utan föregående klandervärdhet. Det centrala är istället var kontrollen av hindret placeras. Om hindret placeras inom säljarens kontrollsfär saknar säljarens eventuella culpa relevans.¹²¹ Detta gäller i förhållande till direkta förluster, vid indirekta förluster har säljarens culpa relevans.¹²²

Av 27 § andra stycket KöpL framgår det att om säljaren anlitat annan för att fullgöra köpet krävs det att denne också är fri enligt första stycket för att säljaren ska undgå ansvar.

Vid försummelse på säljaren sida har köparen rätt till ersättning för både direkta- och indirekta förluster, vilket framgår av 27 § fjärde stycket KöpL. Detta anknyter till principen om att culpösa avtalsbrott ska leda till ersättning för det positiva kontraktsintresset.¹²³ I avsnitt 2.3.2 redogjorde jag för hur culpabedömningen kan göras, viktigt att ha med sig är att det vid avtalsbrott inte kan göras en ”abstrakt eller generell bedömning” utan försummelsen

¹¹⁶ Se prop. 1988/89:76 s. 108 f.

¹¹⁷ Se prop. 1988/89:76 s. 109; se även Håstad (2022) s. 62 f.

¹¹⁸ Se Sandvik (2004) s. 68.

¹¹⁹ Se Ramberg och Herre, Köplag (1990:931) (30/9–2023 version 3B JUNO) kommentar till 27 § under rubriken *aktivitetsrekvisitet*.

¹²⁰ Se Håstad (2022) s. 62.

¹²¹ Se prop. 1988/89:76 s. 44 & s. 110.

¹²² Jfr 27 § tredje & fjärde stycket KöpL.

¹²³ Se Svensson, Köplag (1990:931) 27 §, avsnitt 2.4.1, Lexino 31/1–2024 (JUNO).

måste bedömas utefter avtalssituationen.¹²⁴ Med uttrycket ”på säljarens sida” avses även självständiga företagare som säljaren anlitar för att fullgöra sina avtalsförpliktelser. Det krävs inte att det är säljarens försummelse som orsakat dröjsmålet, utan det räcker att säljarens försummelse är orsaken till köparens skada. I förarbetena anges exemplet att säljaren när han får reda på att det kommer uppstå en dröjsmålssituation, som inte ligger säljaren till last, försummar att underrätta köparen om ny tidpunkt för avlämnandet vilket leder till att köparen lider en skada.¹²⁵ Exemplet är även något som regleras av 28 § KöpL som säger att säljaren, när han inser att leveransen kommer försenas, måste meddela köparen om detta inom skälig tid. Om säljaren inte gör det blir han skyldig att ersätta köparen för de onödiga kostnader som det uteblivna meddelandet orsakat.

Köparen måste begränsa sin skada i den mån det är skäligt. Om köparen försummar detta ska han bära motsvarande del av förlusten vilket framgår av 70 § första stycket KöpL.

3.3 Direkta och indirekta förluster

Vid dröjsmål ersätts enligt KöpL direkta förluster, förutsatt att det inte föreligger försummelse på säljarens sida varpå köparen har rätt till ersättning för alla förluster vilket framgår av 27 § tredje och fjärde stycket KöpL. Direkt förlust är inte definierat utan får utläsas motsatsvis utifrån definitionen av vad som utgör en indirekt förlust. I förarbetena anges det nämligen att alla förluster som i lagen inte anges som indirekta ska ersättas som direkta förluster.¹²⁶ Definitionen av indirekta förluster framgår av 67 § andra stycket KöpL.

Tanken med uppdelningen i direkta och indirekta förluster är att skadeståndsansvaret ska vara begränsat till skador som är lättare att förutse för säljaren.¹²⁷ Det behöver inte vara skadan i sig som ska vara svår att förutse för att en förlust ska klassas som indirekt. En skada som är en normal och förutsebar kan vara en indirekt förlust om förlustens omfattning är svår att förutse.¹²⁸ Enligt förarbetena är uppräkningsregeln i 67 § andra stycket KöpL uttömmande, vilket är något som har ifrågasatts.¹²⁹ Skälet till att indirekt förlust definierats är enligt förarbetena på grund av att begreppet används i flera standardavtal utan att ges en definition i avtalen och att KöpL:s definition kan ge vägledning när avtalen tillämpas.¹³⁰ I vissa fall kan bedömningen av vad som utgör en direkt eller indirekt förlust vara komplicerad eftersom det i 67 § tredje stycket KöpL anges att det som vanligen är en indirekt förlust kan omvandlas till en

¹²⁴ Se NJA 2020 s. 115 p. 35.

¹²⁵ Se prop. 1988/89:76 s. 117; jfr även 28 § KöpL.

¹²⁶ Se prop. 1988/89:76 s. 48 & 199.

¹²⁷ Se prop. 1988/89:76 s. 48.

¹²⁸ Se Istner-Byman (2013); s. 868

¹²⁹ Se prop. 1988/89:76 s. 199; se även Istner-Byman (2013) s. 864.

¹³⁰ Se prop. 1988/89:76 s. 48; se även Håstad (2022) s. 207.

direkt förlust om den skadelidande haft förlusten för att begränsa en direkt förlust.¹³¹

3.4 Sammanfattning

Det krävs inte culpa för att säljaren ska bli skadeståndsskyldig vid dröjsmål enligt KöpL. Istället presumeras säljaren vara ansvarig enligt kontrollansvaret och det krävs vissa omständigheter för att säljaren ska undgå ansvar. Har säljaren varit försumlig kan det göra att köparen har rätt till större ersättning och dessutom för andra förluster. Huvudregeln är att köparen blir ersatt för direkta förluster, har säljaren varit försumlig kan ersättning för indirekta förluster också utgå. Anledningen till detta är att säljaren inte ska bli ersättningsskyldig för svårförutsebara skador utan föregående klandervärdhet.

Parternas lojalitetsplikt kommer till uttryck i KöpL. Exempelvis ska säljaren meddela köparen om att ett dröjsmål kommer uppstå och i de fall han inte gör det ska han ersätta köparen för de förluster som hade kunnat undvikits vid ett sådant meddelande. Köparens lojalitetsplikt kommer bland annat till uttryck genom hans plikt att begränsa skadan i 70 § första stycket KöpL.

¹³¹ Se Svensson, Köplag (1990:931) 27 §, Lexino 31/1–2024, avsnitt 2.3.3 *Bakgrunden till ansvarsbegränsningen*.

4 Standardavtal

4.1 Allmänt om standardavtal

Ett standardavtal är ett avtal med i huvudsak standardiserade avtalsklausuler. Avtalet kan fyllas ut med individuellt överenskomna villkor, som exempelvis leveransdag och antal varor som ska levereras.¹³² Standardavtal regleras likt individuella avtal av AvtL.¹³³

Anledningarna till att det upprättas standardavtal är många, exempelvis ökad förutsebarhet där det saknas direkt tillämplig dispositiv rätt eller för att ändra den riskfördelning som gäller enligt dispositiv rätt.¹³⁴ Hur standardavtalen upprättas kan skilja sig åt, vilket kan påverka hur de är utformade. Det förekommer att standardavtalen är ensidigt upprättade vilket brukar innebära att villkoren är mer vänligt formulerade för den sidan som upprättat dem. Avtalen kan även vara så kallade *agreed documents*, vilket innebär att de är framförhandlade gemensamt. Tanken med *agreed documents* är att de så gott det går ska se till båda parter intresse och de kan vara upprättade av till exempel branschorganisationer eller parterna själva.¹³⁵ Att ett avtal är framförhandlat av branschorganisationer innebär dock inte per automatik att det är ett balanserat avtal. Mellan organisationerna kan det vara skilda styrkeförhållanden och en av parterna kan därför behöva stå tillbaka på en viss punkt utan att få någon egentlig kompensation för detta i andra avtalsvillkor för att ro avtalet i land.¹³⁶

4.2 Ingående av standardavtal och införlivande

4.2.1 Allmänt

För att bli bunden av ett standardavtal ska en avtalspart som huvudregel bli upplyst av motparten om att denne önskar att avtalet ska utgöra avtalsinnehåll.¹³⁷ HD har i ett avgörande från 2011 diskuterat vad som krävs för att ett standardvillkor ska anses införlivat. Rättsfallet gäller ett konsumentförhållande men är likväl intressant för att få reda på vad som kan ligga till grund vid bedömningen av om ett villkor ska anses vara införlivat i kommersiella förhållanden. Enligt HD krävs det att den part som vill att standardvillkoren ska utgöra avtalsinnehåll ska ha vidtagit skäligen åtgärder för att uppmärksamma motparten på villkoren senast vid avtalsingåendet. Skulle villkoren vara tryckta på baksidan av ett avtalsdokument krävs det en uttrycklig hänvisning till de. Vidare ställs det högre krav på att upplysa motparten om det rör sig om oväntade och särskilt tyngande villkor. Det ställs dock inget krav

¹³² Se Bernitz (2018) s. 17.

¹³³ Se Bernitz (2018) s. 28.

¹³⁴ Se Bernitz (2018) s. 24 f.

¹³⁵ Se Bernitz (2018) s. 21.

¹³⁶ Se Heidbrink (2023) s. 144 f.

¹³⁷ Se Bernitz (2018) s. 56.

på att motparten rent faktiskt tagit del av villkoren.¹³⁸ Om parterna tidigare haft affärsförbindelser med varandra kan det vid en rättslig prövning anses att avtalet är ingånget på samma villkor som tidigare gånger, alltså att det föreligger ett partsbruk.¹³⁹

4.2.2 Tyngande eller överraskande villkor

Enligt Bernitz kan ett tyngande villkor definieras som klausuler som ställer den part som författat avtalet i ett väsentligt bättre läge jämfört med dispositiv rätt. Ett exempel skulle kunna vara friskrivningsklausuler för ansvar vid fel eller dröjsmål.¹⁴⁰ Det behöver inte vara klausulen i sig som är tyngande utan det kan vara resultatet av den i det enskilda fallet som gör den betungande.¹⁴¹

Ett oväntat eller överraskande villkor är ett villkor som på grund av den avtalsituation det skulle få tillämpning i är att se som överraskande.¹⁴² Vid bedömningen av om ett villkor är betungande eller överraskande måste villkoret sättas i sitt sammanhang. Exempelvis ses skiljedomsklausuler som huvudregel inte som vare sig överraskande eller betungande i kommersiella avtal, vilket de dock gör i konsumentavtal.¹⁴³

För att tyngande eller överraskande villkor ska bli en del av ett standardavtal är det extra viktigt att villkoret framgår på ett tydligt sätt.¹⁴⁴ Genom införandet av 36 § AvtL och möjligheten att jämka eller lämna oskäligen avtalsvillkor utan avseende har den praktiska betydelsen av huruvida ett avtalsvillkor är införlivat eller inte eventuell minskat något.¹⁴⁵

En klausul som begränsar säljarens ansvar vid dröjsmål skulle kunna vara överraskande och betungande. Det är dock svårt att dra generella slutsatser och varje klausul får bedömas i det enskilda fallet. Värt att observera är att ett betungande villkor kan vägas upp av ett annat förmånligt villkor. Det kan därför vara missvisande att se till ett villkor isolerat, istället ska avtalet som helhet granskas.¹⁴⁶

4.3 Tolkning av standardavtal

Vid tolkning av standardavtal i kommersiella avtalsförhållanden finns det liksom för många andra typer av avtal ingen lagstadgad tolkningsregel, istället

¹³⁸ Se NJA 2011 s. 600 p. 9–10.

¹³⁹ Se Bernitz (2018) s. 69.

¹⁴⁰ Se Bernitz (2018) s. 70–71.

¹⁴¹ Se NJA 1979 s. 401.

¹⁴² Se Bernitz (2018) s. 73.

¹⁴³ Se NJA 1980 s. 46 & NJA 1981 s. 711; anledningen till att det ofta ses som oskäligt i konsumentförhållande är på grund av de stora kostnader som ofta är förknippade med ett skiljeförfarande.

¹⁴⁴ Se Bernitz (2018) s. 70.

¹⁴⁵ Jfr NJA 1980 s. 46.

¹⁴⁶ Se Prop. 1975/76:81 s. 118.

har tolkningsmetoder vuxit fram ur HD:s praxis.¹⁴⁷ Den mest grundläggande tolkningsmetoden är att försöka fastslå den gemensamma partsavsikten vid avtalsslutet, vilket också normalt tillämpas vid tolkning av standardavtal.¹⁴⁸ Ett problem som uppstår i anslutning till detta är att när parterna väl kommer till en tvist har de olika uppfattning om vad partsavsikten är.¹⁴⁹ Vid en rättslig prövning får man försöka utröna den gemensamma partsavsikten, vilket inte är helt enkelt. En vanlig metod är därför att se till ordalydelsen av en viss klausul.¹⁵⁰ Svante O Johansson har uttalat att det mellan perioden 2015–2019 inte finns något rättsfall där domstolen kunnat utröna den gemensamma partsavsikten.¹⁵¹ Det blir också extra svårt i standardavtalsförhållanden där avtalsslutet kanske inte har föregåtts av en djupgående förhandling kring avtalets villkor.¹⁵²

HD har i flera entreprenadrättsliga domar, där standardavtal inom AB 04-familjen utgjort avtalsinnehåll, valt att tolka avtalet med dispositiv rätt som förebild, vilket har blivit omdiskuterat.¹⁵³ Enligt Bernitz är det troligt att samma tolkningsmetoder skulle kunna få tillämpning även när det gäller andra standardavtal.¹⁵⁴ HD har vid tolkningen börjat med att se om det funnits någon gemensam partsavsikt och där den inte gett besked har de undersökt ordalydelsen och i de fall där den är mångtydig alternativt inte ger något besked har systematiken i avtalet undersökts. När detta inte har gett någon ledning till hur ett villkor ska tolkas har HD tolkat villkoret i ljuset av dispositiv rätt.¹⁵⁵ Diskussionen som förts gällande HD:s tolkning av standardavtal på entreprenadsrättsområdet förefaller vara inriktad på att området inte har direkt tillämplig dispositiv rätt varför standardavtalet traditionellt sett tolkats utefter motiven som ligger bakom klausulerna samt branschpraxis.¹⁵⁶ Denna diskussion borde enligt mig inte vara lika aktuell i förhållande till de i denna uppsats aktuella standardavtalen, eftersom det finns en direkt tillämplig dispositiv rätt i form av KöpL.

Vid tolkandet av NL 17 och ALOS 05 har jag utgått från ordalydelsen av klausulerna. Där ordalydelsen inte ger ett tydligt besked har jag dels jämfört med dispositiv rätt, dels använt mig av kommentarerna till avtalen för att försöka förstå hur tanken är att klausulerna ska tolkas. Kommentarerna till NL 09 använts där de varit relevant, samt kommentarerna till ALOS 05. Vid

¹⁴⁷ Se Bernitz (2018) s. 88; i vissa specifika typer av avtalssituationer finns det lagstadgad avtalstolkning se exempelvis oklarhetsregeln i 10 § Lag (1994:1512) om avtalsvillkor i konsumentförhållanden.

¹⁴⁸ Se NJA 2014 s. 960 p. 20.

¹⁴⁹ Se Herre och O. Johansson (2020) s. 865.

¹⁵⁰ Se Bernitz (2018) s. 89.

¹⁵¹ Se Herre och O. Johansson (2020) s. 865.

¹⁵² Se NJA 2015 s. 741 p. 9.

¹⁵³ Se exempelvis NJA 2015 s. 862 p. 12 & NJA 2014 s. 960 p. 23–25; Jfr. Rådberg (2013–14).

¹⁵⁴ Se Bernitz (2018) s. 105.

¹⁵⁵ Se NJA 2013 s. 271 p. 7–11 & NJA 2014 s. 960 p. 20–23.

¹⁵⁶ Jfr. Rådberg (2013–14); Willborg (2016–17) s. 866.

undersökningen av avtalen har kommentarerna fungerat som ett sätt att få en djupare förståelse för avtalens innehåll, jag ställer mig dock tveksam till vilket värde de har vid en rättslig prövning av avtalet. Jämför man de med lagkommentarer som ofta bygger på en utveckling av förarbetena är kommentarerna till avtalet istället författade av representanter från de branschorganisationer som utarbetat avtalen.¹⁵⁷ Huvudregeln vid avtalstolkning är som ovan beskrivit den gemensamma partsavsikten, vilken troligtvis inte framkommer av kommentarerna till avtalet. Självklart kan dock parterna avtala om att deras individuellt ingångna avtal ska tolkas i enlighet med de avtalskommentarer som finns. Jag anser därför att kommentarerna till avtalen kan fungera som ett hjälpmedel för att förstå vissa klausuler eller dess bakomliggande syfte. Vid en kollision med dispositiv rätt anser jag emellertid att dispositiv rätt ska väga tyngre, förutsatt att parterna inte avtalat om annat.

4.4 Ansvarsbegränsningar och friskrivningsklausuler

4.4.1 Allmänt

En ansvarsbegränsning är en begränsning av ansvarets omfattning. Detta kan exempelvis göras genom att sätta ett högsta ersättningsbelopp alternativt en annan beräkningsgrund än vad som vanligen gäller, vilket får till följd att skadan värderas lägre än vad den egentligen är. En friskrivningsklausul är som huvudregel en klausul som skärper kravet för ansvar exempelvis grov vårdslöshet istället för kontrollansvar. Den kan även föreskriva att en viss skadeorsak eller följd av skada utesluts.¹⁵⁸ Friskrivningsklausuler kan fungera som ett riskfördelningsverktyg mellan parterna.¹⁵⁹ HD har i ett avgörande uttalat att huvudregeln är att friskrivningar inom KöpL:s tillämpningsområde ska tolkas restriktivt.¹⁶⁰ Det kan finnas flera anledningar till att denna typ av klausuler införs i avtal, men ofta är det på grund av att parterna inte vill ta på sig ansvar för skador som är svåra att förutse vid avtalstillfället.¹⁶¹

4.4.2 Friskrivning från ansvar vid grov vårdslöshet

Under lång tid var den dominerande uppfattningen att det inte var möjligt att friskriva sig från ansvar vid grov vårdslöshet.¹⁶² I avgörandet ”den övertagna överlåtelsebesiktningen”¹⁶³ uttalade HD, till viss förvåning, att ansvarsbegränsningar kan gälla vid grov vårdslöshet.¹⁶⁴ Prövningen av begränsningens

¹⁵⁷ Se Hellner (1994) s. 83; jfr författare till ”Kommentar till NL 09”.

¹⁵⁸ Se Lundmark (1996) s. 36.

¹⁵⁹ Se Lundmark (1996) s. 88.

¹⁶⁰ Se NJA 2016 s. 237 p. 28.

¹⁶¹ Se Lundmark (1996) s. 77.

¹⁶² Se Lundmark (1996) s. 133; jfr Bernitz (2018) s. 115 f.

¹⁶³ Se NJA 2017 s. 113.

¹⁶⁴ Se Bernitz (2018) s. 116–117.

skälighet ska enligt 36 § AvtL göras genom en helhetsbedömning av alla omständigheterna för att se om den ska jämkas.¹⁶⁵

En ansvarsbegränsning som bryts igenom av grov vårdslöshet kan jämkas även i situationer när det inte föreligger grov vårdslöshet. I avgörandet ”skatterådgivarens ansvarsbegränsning” från 2022 rörde tvisten en ansvarsbegränsning i ett rådgivningsavtal. Ansvarsbegränsningen satte upp ett maximalt ersättningsbelopp, som inte gällde om skadan orsakats genom uppsåt eller grov vårdslöshet.¹⁶⁶ HD slog fast att oaktsamheten i rådgivningen inte kunde anses vara grov.¹⁶⁷ Domstolen gick sedan vidare med att se om beloppsbegränsningen ändå kunde jämkas. Till att börja med konstaterades att det krävs väsentligt mer för att ett villkor mellan kommersiella parter ska anses vara oskäligt än vad som krävs i konsumentförhållanden. Vidare uttalade HD att villkoret i sig inte kunde anses vara oskäligt, men att det i den uppkomna situationen kunde få ett oskäligt resultat.¹⁶⁸ Den aktuella ansvarsbegränsningen jämkades inte med hänvisning till att oaktsamheten som kunde tillskrivas rådgivaren var förhållandevis låg.¹⁶⁹

4.5 Prövning av oskäliga avtalsklausuler

4.5.1 36 § AvtL

Generalklausulen 36 § AvtL är det främsta redskapet för att kunna jämka eller lämna oskäliga avtalsklausuler utan avseende.¹⁷⁰ Lagrummet kan rent av sägas vara den viktigaste bestämmelsen i AvtL.¹⁷¹ Den utgör ett undantag till huvudregeln att avtal ska hållas, exempelvis kan den tillåta jämkning om senare inträffade förhållanden gör avtalet oskäligt.¹⁷² Generalklausulen är tvingande, vilket innebär att parterna är bundna av den oavsett vad som stadgas i avtalet.¹⁷³

Det är möjligt att jämka avtal mellan jämbördiga kommersiella parter, även om generalklausulen ska tillämpas med större restriktivitet i dessa situationer.¹⁷⁴ Bestämmelsen tillämpas främst i avtalsförhållanden när det råder ett ojämnt styrkeförhållande mellan avtalsparterna.¹⁷⁵ Om bestämmelsen ska kunna tillämpas mellan jämbördiga kommersiella parter krävs det betydligt

¹⁶⁵ Se NJA 2017 s. 113 p. 27.

¹⁶⁶ Se NJA 2022 s. 354 p. 29 & 30.

¹⁶⁷ Se NJA 2022 s. 354 p. 31.

¹⁶⁸ Se NJA 2022 s. 354 p. 32–36.

¹⁶⁹ Se NJA 2022 s. 354 p. 40.

¹⁷⁰ Se Bernitz (2018) s. 163.

¹⁷¹ Se Grönfors och Dotevall, Lag (1915:218) om avtal och andra rättshandlingar på förmögenhetsrättens område (22/6–2023, version 6, JUNO), kommentar till 36 §.

¹⁷² Se Ramberg, J och Ramberg, C (2022) s. 237 f.

¹⁷³ Se prop. 1975/76:81 s. 136.

¹⁷⁴ Se Bernitz (2018) s. 172; se även exempelvis skiljedom mellan KPMG AB och Profilgruppen AB där en ansvarsbegränsning jämkades (Klandrad i HovR T 1085–11)

¹⁷⁵ Se Flodgren (2024) s. 33.

mer för att ett avtalsvillkor ska klassas som oskäligt.¹⁷⁶ I förarbetena anges att parter i kommersiella förhållanden ofta ingår avtal med ett visst risktagande och att lagrummet inte är till för att jämna ut sådana avtal.¹⁷⁷

Av förarbetena till 36 § AvtL anges att viten kan jämkas både uppåt och nedåt men att det sällan borde vara aktuellt att jämka ett vite uppåt.¹⁷⁸ Även skadeståndsbelopp kan jämkas.¹⁷⁹ Vidare anges det i förarbetena att det ska vara en viss proportion mellan ett kontraktsbrott och dess påföljd. Exempelvis ska inte ett oväsentligt kontraktsbrott med en liten skada som följd som huvudregel leda till att ett högt vite utgår.¹⁸⁰

Den rättsliga prövningen vid tillämpningen av 36 § AvtL ger en stor frihet. Om en klausul har så stor betydelse för avtalet att det inte går att genomföra utan den kan hela avtalet lämnas utan avseende. Ett mindre ingripande förfarande är att jämka villkoret så att avtalet får ett skäligt resultat. Det behöver inte vara det oskäliga villkoret som jämkas utan istället kan andra villkor jämkas för att balansera avtalet så att resultatet blir skäligt. När exempelvis en parts förpliktelse blivit för betungande kan den jämkas så att den inte är lika långtgående, eller så kan exempelvis frister förlängas.¹⁸¹

4.5.2 Lagen om avtalsvillkor mellan näringsidkare

Lag (1984:292) om avtalsvillkor mellan näringsidkare, herefter AVLN, är ytterligare en möjlighet att vid en rättslig prövning kontrollera skäligheten av ett avtalsvillkor. Till skillnad från 36 § AvtL kan inte ett avtalsvillkor jämkas genom bestämmelserna i AVLN. Istället kan Patent- och marknadsdomstolen enligt 1 § AVLN förbjuda en näringsidkare som använder ett oskäligt avtalsvillkor från att använda samma villkor i liknande fall. Vid bedömningen av om ett avtalsvillkor ska anses vara oskäligt är en utgångspunkt att se om det avviker från dispositiva rättsregler och att det därigenom inte kan anses vara en rimlig balans mellan parterna sett till deras rättigheter och skyldigheter.¹⁸²

Det räcker dock inte att ett avtalsvillkor avviker från dispositiv rätt för att det ska anses vara oskäligt, hur stor avvikelsen är samt hur och vem som utformat villkoret kan också vägas in.¹⁸³ I ett avgörande från 1995 ansågs en ansvarsbegränsning av skadeståndsansvaret vara oskälig. Det uttalades dock att ansvarsbegränsningar i sig själva inte är att anse som oskäliga utan snarare nästan nödvändiga för att parterna ska kunna väga ekonomiska risker och sätta priser. I detta fall hade skadeståndsansvaret begränsats till ett belopp som motsvarade tjänstens pris, vilket bedömdes vara oskäligt eftersom det enligt

¹⁷⁶ Se NJA 2022 s. 354 p. 33

¹⁷⁷ Se prop. 1975/76:81 s. 119.

¹⁷⁸ Se prop. 1975/76:81 s. 142.

¹⁷⁹ Se Bernitz (2018) s. 174.

¹⁸⁰ Se prop. 1975/76:81 s. 119.

¹⁸¹ Se Bernitz (2018) s. 173 f.

¹⁸² Se MD 2010:12.

¹⁸³ Se MD 1995:3.

domstolen ansågs ”i alltför hög grad inskränka kundens rätt till skälig ersättning för kostnader vilka uppkommit som en direkt följd av felet”.¹⁸⁴ Lagen har dock bara tillämpats i ett fåtal fall.¹⁸⁵

4.6 Sammanfattning

Standardavtal är uppbyggda av standardiserade klausuler för att vara tillämpliga i olika situationer. Ibland kan det uppstå problem om vissa klausuler inte är optimalt anpassade för den specifika avtalssituationen. Vid tolkning kan det vara svårt att fastslå en gemensam partsvilja och vidare svårt att ge ordalydelsen en lämplig betydelse i det specifika avtalsförhållandet. Gällande införlivande i ett enskilt avtal ska nämnas att betungande och oväntade klausuler särskilt ska ha bringats till motpartens kännedom. Vad som anses vara betungande och oväntat kan skilja sig mellan olika branscher och också om det rör sig om konsument- eller kommersiella förhållanden. Genom införandet av 36 § AvtL finns möjligheten att i efterhand, vid en rättslig prövning, korrigera avtalet så att resultatet blir skäligt. Om det rör ett avtalsförhållande mellan kommersiella parter, framför allt om de är jämbördiga, krävs det väsentligt större obalans i avtalet för att det ska kunna jämkas än vad som gäller ifråga om ett avtal mellan en konsument och en näringsidkare. Detta eftersom kommersiella parter förväntas kunna ta tillvara sina egna intressen och en bra affär ska fortfarande få lov att var en bra affär.

¹⁸⁴ Se MD 1995:3.

¹⁸⁵ Se Ramberg, J och Ramberg, C (2022) s. 233.

5 NL 17 och ALOS 05

5.1 NL 17

5.1.1 Inledning

NL 17 är ett standardavtal för leverans av maskiner och annan mekanisk, elektrisk och elektronisk utrustning inom och mellan Danmark, Finland, Norge och Sverige. Avtalets första upplaga NL 57 togs fram av den nordiska verkstadsindustrins branschorganisationer för att tillhandahålla en nordisk version av ECE 188, vilket var ett avtal för leverans av maskinanläggningar.¹⁸⁶ NL-bestämmelserna har uppdaterats flera gånger och den senaste versionen, NL 17, ersatte det tidigare avtalet NL 09 från och med 2017.

När ett köp sker med part i land utanför de länder som räknats upp kan standardavtalet Orgalime S 2012 användas istället. Orgalime S är till stora delar överensstämmande med NL 17 med den skillnaden att det har ett större geografiskt tillämpningsområde.¹⁸⁷

I NL 17:s första punkt stadgas att parterna för att bli bundna av avtalet skriftligen eller på annat sätt måste ha avtalat därom. Önskar parterna avvika från någon bestämmelse i avtalet måste detta också ske skriftligen och bekräftas av båda parterna.

5.1.2 Leverans, dröjsmål och vite

Om parterna inte särskilt avtalat om hur avlämnandet ska ske ska leveransklausulen FCA gälla, där säljaren bestämmer plats för avlämnande, vilket framgår av NL 17 p. 12.¹⁸⁸ Denna leveransklausul innebär att det är köparen som kontrakterar en transportör som säljaren levererar varan till. Så som FCA är utformad i INCOTERMS är det köparen som väljer tid och plats för leverans. I NL 17 har leveransklausulen ändrats så sätt att det istället är säljaren som väljer detta. Risken övergår på köparen när den kontrakterade transportören har tagit emot varan.¹⁸⁹ När leveransklausul avtalats ska den tolkas i enlighet med vid avtalets ingående gällande INCOTERMS enligt NL 17 p. 12. Valet av leveransklausul är viktigt och får bland annat betydelse vid

¹⁸⁶ Se Bergsaker och Bergström (2012) s. 9; ECE står för "Förenta nationernas ekonomiska kommission för Europa".

¹⁸⁷ Se Teknikföretagen Orgalime S 2012.

¹⁸⁸ FCA är en leveransklausul som är en del av Incoterms, vilket är internationella regler som kan användas för att reglera ansvar vid transport av varor.

¹⁸⁹ Se TNT, Incoterms (hämtad 13/5)

bedömningen av vem som ska bära risken för om det föreligger fel eller dröjsmål.¹⁹⁰

Om parterna inte har bestämt en punkt för leverans utan istället avtalat om en tidsrymd inom vilken leverans ska ske anges det i NL 17 p. 13 att denna börjar löpa från det att avtalet ingicks. Ett problem som kan uppkomma i samband med detta är att avgöra när avtalet faktiskt har ingåtts. Dessutom finns det inga regler i NL 17 till ledning för bedömningen av när ett bindande avtal har ingåtts.¹⁹¹

NL 17 p. 14–17 reglerar säljarens ansvar vid dröjsmål. Ansvaret inträder när säljaren inte levererar produkten i rätt tid. Finner säljaren att han inte kommer att kunna leverera i tid eller om det framstår som sannolikt att han kommer hamna i dröjsmål måste han, precis som enligt 28 § KöpL, meddela köparen om detta. Gör inte säljaren det ska han ersätta köparen för de merkostnader som uppstår på grund av detta och som hade kunnat undvikts genom ett sådant meddelande enligt NL 17 p. 14.

Köparen har rätt till vite med 1 % av det avtalade priset för varje påbörjad vecka som leveransen är försenad från det att leverans skulle ha skett vilket framgår av NL 17 p. 16. Vitet är begränsat till 10 % av priset. För att vite ska utgå måste köparen framställa ett skriftligt krav inom sex månader från det att leverans skulle ha skett. Första steget blir därmed att fastslå när leverans skulle ha skett. Här blir åter leveransklausulen aktuell för att bedöma om varan är avlämnad i rätt tid eller inte.

Ett problem som kan uppstå är gränsdragningen mellan dröjsmål och fel i varan. Ur köparens synvinkel är ett dröjsmål mer fördelaktigt eftersom det ger rätt till vite vilket inte fel i varan ger.¹⁹² En potentiell situation där parternas motstående intressen belyses är att säljaren väljer att leverera en felaktig vara istället för att hamna i dröjsmål i avvaktan på att senare kunna leverera en felfri vara. I kommentaren till NL 09 ges ett liknande exempel som lyder ”anta att produkten levereras i tid men är behäftad med fel som visar sig bero på att en komponent saknas”. I kommentaren hänvisas till att en sådan situation kan lösas med hjälp av 43 § andra stycket KöpL, där det anges att om säljaren tror sig ha levererat en felfri vara gäller reglerna om fel.¹⁹³ Skulle säljaren däremot medvetet ha levererat en felaktig vara gäller reglerna om dröjsmål. Bestämmelsen i KöpL är dock inte tänkt att utgå från en subjektiv bedömning av vad säljaren menar att han uppfattat. I stället sker en objektiv bedömning där säljaren presumeras ha varit medveten om att han inte fullgjort sin skyldighet om det inte finns omständigheter som tyder på annat.

¹⁹⁰ Se Bergsaker och Bergström (2012) s. 55 f.

¹⁹¹ Se Bergsaker och Bergström (2012) s. 60.

¹⁹² Se Bergsaker och Bergström (2012) s. 67; Jfr NL 17 p. 16 & 24–35.

¹⁹³ Se Bergsaker och Bergström (2012) s. 67.

Exempelvis kan ett trasigt emballage som tyder på att varor förkommit under leveransen vara en sådan omständighet.¹⁹⁴

Är hela leveransen försenad ska vitet beräknas på hela köpesumman. Är enbart en del av leveransen försenad ska vitet beräknas på den del som inte kan tas i bruk till följd av förseningen. Det är möjligt att även en liten del av leveransen som är försenad har en funktion som gör det omöjligt att ta någon del av varan i bruk. I sådant fall räknas vitet på hela köpesumman.¹⁹⁵

Vitets storlek är ofta föremål för förhandling innan avtal sluts. Parterna är fria att komma överens om att vitet ska ha en högre begränsning. Det är dock inte självklart att köparen vill se en högre övre gräns på vitet eftersom det även innebär att försening kan pågå längre tid innan köparen har rätt att häva.¹⁹⁶ Rätten att häva inträder nämligen först efter det att köparen blivit berättigad till maximalt vite, vilket i normalfallet är 10 veckor där 1 % av priset utgår per vecka under 10 veckor. Utöver detta ska även en sista skälig frist ges till säljaren att leverera produkten, vilken inte får vara under en vecka enligt NL 17 p. 17 första stycket.

5.1.3 Skadestånd till följd av säljarens dröjsmål

NL 17 förutsätter att hävning skett för att skadestånd ska kunna utgå vid säljarens dröjsmål. Som redogjorts för ovan inträder rätten att häva efter det att köparen blivit berättigad till maximalt vite, det vill säga i normalfallet efter 10 veckor vilket framgår av NL 17 p. 16–17.¹⁹⁷ Om säljaren inte levererar varan inom tilläggstiden som köparen ger efter att maximalt vite är uppnått har köparen rätt att häva köpet förutsatt att det inte beror på en omständighet som köparen bär ansvaret för. Enligt NL 17 p. 17 omfattar köparens hävningsrätt den del av produkten som inte kan tas i bruk till följd av dröjsmålet. Om köparen häver köpet har han rätt att kräva skadestånd för den skada han lidit till följd av dröjsmålet till den del skadan överstiger det maximala vitet. Enligt NL 17 p. 17 tredje stycket är skadeståndet begränsat till 10 % av priset hänförlig till den hävda delen.

Vidare har köparen rätt att häva köpet om det står klart att en försening som skulle berättiga till fullt vite kommer att inträffa. I en sådan situation har köparen enligt NL 17 p. 17 fjärde stycket rätt till såväl fullt vite som skadestånd. Villkoret anger att ”om det står klart” att en försening som berättigar till maximalt vite kommer att inträffa har köparen rätt att häva. Detta ställer krav på att köparen kan bevisa att sådana omständigheter föreligger, vilket rimligtvis är svårt i många situationer. Det bör även ligga i köparens intresse att inte häva köpet utan att vara säker på att en situation som skulle berättiga till

¹⁹⁴ Se prop. 1988/89:76 s. 148.

¹⁹⁵ Se Bergsaker och Bergström (2012) s. 69.

¹⁹⁶ Se Bergsaker och Bergström (2012) s. 70.

¹⁹⁷ Detta förutsätter dock att parterna inte kommit överens om en längre vitesperiod, vilket de är helt fria att göra.

maximalt vite föreligger. Häver köparen utan att vara säker på det begår han ett avtalsbrott och blir därmed ersättningskyldig gentemot säljaren.¹⁹⁸

5.1.4 Generell ansvarsbegränsning

I NL 09 angavs det i sista stycket av hävnings- och skadeståndsbestämmelsen likt vad som anges i motsvarande bestämmelse i NL 17 att varje krav från köparen utöver vitet och begränsat skadestånd med anledning av säljarens dröjsmål var uteslutet. I NL 09 fanns det dock ytterligare en mening som angav att denna begränsning av säljarens ansvar inte gällde om säljaren gjort sig skyldig till grov vårdslöshet.¹⁹⁹ I NL 17 har den sista meningen tagits bort och istället har det införts en generell ansvarsbegränsning i p. 44.²⁰⁰ Den nya ansvarsbegränsningen är dock inte helt tydlig och det råder viss osäkerhet kring tillämpningen av den. Ansvarsbegränsningen anger i första stycket att parterna inte har något ansvar gentemot varandra utöver vad som följer av avtalet. Därefter anges att detta gäller varje förlust som kan drabba den andra parten varpå en uppräknning, nästan helt överensstämmande med den i 67 § andra stycket KöpL, av olika typer av indirekta förluster följer. Andra stycket anger att begränsningen i första stycket inte gäller om en part gjort sig skyldig till grov vårdslöshet. Advokaterna Hybbinette och Nevinson framför två möjliga tolkningar av begränsningen. Den första är att införandet av en generell ansvarsbegränsning inte har en så stor praktisk betydelse och att köparen även enligt NL 17 troligtvis fortfarande kommer att kunna göra gällande andra påföljder än de som stadgas i avtalet om säljaren agerat grovt vårdslöst. Den andra tolkningen är att ansvarsbegränsningen enbart omfattar säljarens ansvar för indirekt förlust och att köparen därmed inte skulle ha rätt att kräva andra påföljder vid dröjsmål, än de som stadgas i avtalet. Hybbinette och Nevinson tror inte att det varit avtalsförfattarnas tanke att avtalet ska tolkas enligt den senare tolkningen, utan att köparen fortfarande ska ha rätt att göra gällande andra påföljder även för direkta förluster om säljaren agerat grovt vårdslös.²⁰¹

5.1.5 Befrielse från ansvar

Bestämmelsen i NL 17 p. 45 är en force majeure-klausul som anger situationer där parterna kan befrias från ansvar att uppfylla sina förpliktelser när avtalets fullgörande hindras eller bli oskäligt betungande. Omständigheter som räknas upp i punkten är bland annat arbetskonflikter, krig och extrema naturhändelser eller varje annan omständighet som parterna inte kan råda över. I andra stycket anges att för att en omständighet ska kunna åberopas som befrielsegrund krävs det att omständighetens inverkan på avtalets fullgörande inte kunde förutses vid avtalets ingående. När den aktuella situationen inträffade är inte det intressanta. Det som är av betydelse är när dess inverkan på leveransen kunde förutses.²⁰² Om en giltig befrielsegrund hindrar avtalets

¹⁹⁸ Se Bergsaker och Bergström (2012) s. 73.

¹⁹⁹ Jfr NL 09 p. 14 femte stycket och NL 17 p. 17 femte stycket.

²⁰⁰ Se ”Informationsskrift avseende NL 17” s. 4 & 7.

²⁰¹ Se Hybbinette och Nevinson (2021) s. 66.

²⁰² Se Bergsaker och Bergström (2012) s. 155.

fullgörande i mer än sex månader har vardera part enligt p. 47 rätt att häva avtalet.

Bara för att en av de i NL 17 p. 45 uppräknade omständigheterna är uppfyllda innebär inte det med säkerhet att ansvarsfrihet infinner sig, utan en samlad bedömning måste göras i det enskilda fallet. Exempelvis skulle säljaren kunna välja att ta en annan leveransväg för att undvika ett krig och på så sätt ändå leverera i tid. Denna situation skulle medföra att säljaren inte kan åberopa krig som ansvarsbefrielse förutsatt att leverans kan genomföras utan att vara oskäligt betungande.²⁰³

Det är en viss skillnad mellan vad som krävs för att uppfylla rekvisiten hindras respektive vad som kan anses vara oskäligt betungande. I kommentaren till NL 09 anges att oskäligt betungande anses vara lättare att nå upp till. Den omständigheten är därmed den som oftast åberopas som befrielsegrund. Begreppet oskäligt betungande i NL 17 p. 45 tolkas som att omständigheter som inträffat har påverkat ekvivalensen i avtalsförpliktelseerna på så vis att det skulle vara oskäligt att låta avtalet gälla oförändrat.²⁰⁴

5.2 ALOS 05

5.2.1 Inledning

ALOS 05 är ett standardavtal som likt NL 17 är avsett att tillämpas vid leverans av varor. ALOS 05 är avsett att användas vid leveranser till den offentliga sektorn och är framtaget av Sveriges Kommuner och Landsting, nu Sveriges Kommuner och Regioner, i samråd med flera andra aktörer. Till ALOS 05 finns det kommentarer för att underlätta användningen av avtalet.²⁰⁵ ALOS 05 togs fram eftersom den offentliga sektorn uppfattade NL-villkoren som oförmånliga för köparen.²⁰⁶

5.2.2 Leverans, dröjsmål och vite

I ALOS 05 används också leveransklausuler från INCOTERMS. Vilken leveransklausul som tillämpas framgår av ALOS 05 p. 4 som anger att det beror på om köpare och säljare kommit överens om leveransplats eller inte. Om de har kommit överens om leveransplats ska säljaren leverera dit och leveransklausulen DDP tillämpas. Denna leveransklausul innebär att säljaren står för kostnader och risk vid transporten och dessutom ska ombesörja avlastning samt se till att lasten uppfyller export- och importkrav. Risken övergår på köparen när varorna är avlastade på den avtalade adressen.²⁰⁷ Har leveransplats inte angetts i avtalet används istället leveransklausulen Ex Works som

²⁰³ Se Bergsaker och Bergström (2012) s. 153 f.

²⁰⁴ Se Bergsaker och Bergström (2012) s. 154.

²⁰⁵ Se Kommentarer till ALOS 05 ingress.

²⁰⁶ Se Håstad (2022) s. 60 f.

²⁰⁷ Se TNT, Incoterms (hämtad 13/05).

innebär att säljaren ska hålla varan redo för leverans på sin fabrik eller lager och att risken övergår på köparen när varan hålls avskild.²⁰⁸

Leverans ska enligt ALOS 05 p. 5 ske på avtalad tid eller inom avtalad tidsrymd. Om det inte avtalats om tid ska leverans istället ske inom skälig tid från köpets ingående eller avrop. Liksom enligt NL 17 har säljaren en skyldighet att meddela köparen om han finner det sannolikt att han inte kommer kunna leverera på avtalad tid. Meddelandet ska enligt ALOS 05 p. 7 vara skriftligt och innehålla ett angivande av förseningsorsaken samt den nya beräknade leveranstidpunkten. En skillnad jämfört med NL 17 p. 14 är att det inte anges vad som händer om säljaren inte ger ett sådant meddelande till köparen.

Även i ALOS 05 är huvudregeln vite vid säljarens dröjsmål. Om parterna inte avtalat om annat utgår ett vite på 1 % av värdet av den del av varan som inte kan tas i bruk till följd av förseningen. Enligt ALOS 05 p. 9 utgår vite för varje påbörjad sju dagars period som dröjsmålet föreligger och får max uppgå till 10 % av värdet. Enligt kommentaren till ALOS 05 är vitet är ett på förhand bestämt skadestånd. Det anges vidare att köparen inte behöver visa vilken skada han lidit för att vite ska utgå.²⁰⁹

Köparens rätt att häva köpet framgår av ALOS 05 p. 10 som stadgar att om dröjsmålet är av väsentlig betydelse för köparen och säljaren insett eller bort inse detta har köparen rätt att häva köpet. Vidare har köparen även rätt att häva köpet när han är berättigad till maximalt vite. Precis som i NL 17 måste säljaren få en sista skälig frist på sig att leverera som inte får vara kortare än en vecka innan köparen medges häva köpet.

5.2.3 Skadestånd till följd av säljarens dröjsmål

Rätten till skadestånd vid säljarens dröjsmål regleras i ALOS 05 p. 11 och förutsätter att köparen först häver köpet. Skadeståndet ersätter inte indirekta förluster om inte grov vårdslöshet ligger säljaren till last. Upplupet vite ska avräknas från skadeståndet. Köparens rätt till skadestånd är begränsad till 20 % av priset i den del som hävningen avser med avräkning för upplupet vite. I kommentaren till ALOS 05 p. 11 framgår att köparen och säljaren kan avtala om en högre gräns för skadeståndet. Begränsningen till 20 % har valts eftersom en högre gräns ofta leder till ett högre pris. I kommentaren ges även en definition av indirekt förlust i avtalet. Den överensstämmer nästan helt med hur begreppet indirekt förlust definieras i 67 § andra stycket KöpL. I ALOS 05 anges att ökade produktionskostnader som huvudregel är att anse som en direkt förlust. Indirekta förluster ersätts bara om säljaren varit grovt vårdslös vilket också framgår av ALOS 05 p. 11. Även när indirekta förluster ersätts är skadeståndet begränsat till 20 % av priset.

²⁰⁸ Se TNT, Incoterms (hämtad 13/05).

²⁰⁹ Se Kommentar till ALOS 05 p.9.

Vad som avses med grov vårdslöshet preciseras inte i standardavtalet, men det nämns i kommentaren att det i rättspraxis anses ha en betydelse som bland annat innefattar brottsliga handlingar eller medvetna risktagningar på säljarens sida.²¹⁰

5.2.4 Befrielse från ansvar

Bestämmelsen om befrielse från ansvar i ALOS 05 p. 25 anges vara en force majeure-klausul. Bestämmelsen skiljer sig något från motsvarande bestämmelse i NL 17 och är istället mycket likt kontrollansvaret i 27 § första stycket KöpL, se avsnitt 3.2.2. För att säljaren ska kunna bli befriad från ansvar krävs det att denne utan dröjsmål meddelar motparten om hindret. Som exempel på omständigheter som kan utgöra befrielsegrund anges i kommentaren arbetskonflikt och annan omständighet som part inte kan råda över, vilket är det samma som i NL 17.²¹¹

5.3 Grov vårdslöshet

Gemensamt för både NL 17 och ALOS 05 är att de kräver grov vårdslöshet för att säljarens ansvar ska utvidgas till att omfatta även indirekta förluster. Detta skiljer sig från KöpL där det enligt 27 § fjärde stycket istället räcker med att säljaren varit försumlig. Det kan vara svårt att dra en tydlig gräns mellan grov vårdslöshet respektive vanlig eller enkel vårdslöshet och det saknas en entydig definition av begreppet grov vårdslöshet. HD har i praxis förklarat att när begreppet grov vårdslöshet aktualiseras i ett standardavtal kan ledning sökas i civilrättslig lagstiftning där det definierats. HD har exempelvis hänvisat till skadestånds- och försäkringsrättsliga sammanhang där vårdslöshet för att anses vara grov ska ligga nära ett uppsåtligt eller hänsynslöst agerande. På det köprättsliga området har begreppet inte definierats och HD har uttalat att det inte finns stöd för att säga att det enbart är vid medvetna risktaganden som grov vårdslöshet kan föreligga, utan att även andra kvalificerade avvikelser kan utgöra grov vårdslöshet.²¹² Detta kan jämföras med definitionen av ”vanlig” eller enkel vårdslöshet som finns i lagkommentaren till SkL. Där anges att skadegöraren varit vårdslös när ”skadegöraren inte uppträtt på samma sätt som en förnuftig och hänsynsfull person av samma kategori kan antas ha handlat, om han varit i skadegörarens situation”.²¹³

5.4 Sammanfattning

NL 17 och ALOS 05 har en liknande struktur. Dröjsmålsbestämmelserna är jämförbara. En skillnad som finns gäller villkoren för köparens rätt till

²¹⁰ Se kommentar till ALOS 05 p. 11.

²¹¹ Se Kommentar till ALOS 05 p. 25

²¹² Se NJA 1992 s. 130, rättsfallet gällde ett entreprenadkontrakt men uttalandena ger enligt mig en fingervisning om begreppets tolkning i allmänhet, jfr Bernitz (2018) s. 115 f.

²¹³ Se Bengtsson och Strömbäck, Skadeståndslagen (1 mars 2023, JUNO), kommentaren till 2 kap. 1 § under rubriken Vållande.

hävning. Denna skillnad påverkar rätten att kräva skadestånd eftersom skadeståndet i båda avtalen är beroende av avtalet först hävs. I ALOS 05 kan köparen häva om leveransföreningen är av väsentlig betydelse för köparen och säljaren bort inse detta, vilket inte är möjligt i NL 17. I det senare avtalet har köparen möjlighet att häva vid ett anteciperat dröjsmål, vilket köparen inte medges enligt ALOS 05 som ställer krav på ett inträffat dröjsmål. En annan skillnad föreligger vidare i rätten till ersättning för indirekt förlust och möjligheten att kräva ersättning vid grov vårdslöshet. Dessa skillnader kommer jag att redogöra för och utveckla i nästa kapitel.

6 Jämförande analys.

6.1 Dröjsmål

Både NL 17, ALOS 05 och KöpL har samma definition av vad som utgör ett dröjsmål med varans avlämnande. De båda avtalen och KöpL utgår från att en leveranstidpunkt, eller tidsrymd inom vilken leverans ska ske, är avtalad och att den har överskridits.²¹⁴ I både ALOS 05 p. 5 och i 9 § KöpL sägs att varan ska avlämnas inom skälig tid från köpet om parterna inte avtalat om leveranstidpunkt. Någon liknande bestämmelse finns inte i NL 17. Skulle parterna inte ha avtalat om leveranstidpunkt när de tillämpar NL 17 är jag av uppfattningen att avtalet hade fyllts ut med hjälp av 9 § KöpL innebärande att leverans ska ske inom skälig tid från köpet.

Det kan vara känsligt för parterna att avtalet fylls ut. En anledning till att parter väljer att använda sig av ett standardavtal, eller ett individuellt avtal, är att de vill frånga de dispositiva rättsreglerna och istället anpassa rättsförhållandet till den specifika avtalssituationen. Om parterna valt att lämna en fråga som täcks av dispositiv rätt öppen i avtalet kan det bero på att de anser att dispositiv rätt reglerar den på tillfredställande sätt. Om parterna vill försäkra sig om att avtalet inte fylls ut med dispositiv rätt vid en eventuell tvist måste de uttömmande reglera alla situationer som kan uppkomma. De kan även avtala om att exempelvis KöpL inte ska fylla ut avtalets luckor. Detta riskerar emellertid att föra med sig andra problem som dock inte ska redogöras för här.

I både NL 17 och ALOS 05 används leveransklausuler från INCOTERMS. I KöpL används inte INCOTERMS utan istället är det olika regler beroende på om det är ett hämtnings- eller transportköp enligt 6–8 §§ KöpL. I NL 17 anges att leveransklausulen FCA ska användas om parterna inte avtalat om annat. I NL 17 anges det dock att säljaren väljer leveransplats till skillnad från i INCOTERMS där det är köparen som gör det. Det är märkligt att man valt att avvika från hur FCA är utformad i INCOTERMS trots att det anges i NL 17 att när parterna avtalat om leveransklausul ska den tolkas i enlighet med INCOTERMS. Detta riskerar att leda till onödiga tvister.

I ALOS 05 anges att det är olika leveransklausuler som ska tillämpas beroende på om parterna avtalat om leveransplats eller inte. Det är därför viktigt för parterna att ha detta i åtanke så de vet vem som bär risken och ska täcka kostnaderna för transporten samt vad man behöver skydda sig mot genom försäkringar.

I de båda standardavtalen och KöpL har säljaren en skyldighet att meddela köparen om att ett dröjsmål kommer uppstå. Enligt 28 § KöpL och NL 17 p. 14 leder avsaknaden av ett sådant meddelande, eller att meddelandet inte

²¹⁴ Se ALOS 05 p. 5 & 9, NL 17 p. 13 & 16, 9 & 22 §§ KöpL.

kommer köparen tillhanda inom skälig tid, till att säljaren ska ersätta köparen för den skada som hade kunnat undvikas om ett sådant meddelande hade getts i tid. I ALOS 05 p. 7 anges ingen påföljd för det fall att säljaren inte ger ett sådant meddelande. Möjligen avsåg författarna till ALOS 05 att bestämmelsen skulle kompletteras av påföljden som anges i KöpL. Det blir lite otydligt vad som avses när enbart halva bestämmelsen tagits in i avtalet. Om avsikten var att bestämmelsen skulle fyllas ut med bestämmelserna i KöpL hade egentligen hela bestämmelsen kunnat lämnats utanför eftersom det med största sannolikhet ändå skulle leda till att KöpL:s reglering fyllde ut. Det vållar troligtvis inte så stora problem i praktiken men leder till en otydlighet som jag anser vara till nackdel för parterna eftersom det minskar förutsebarheten av vad påföljden kan bli.

6.2 Säljarens ansvar vid dröjsmål

När det gäller förutsättningar för säljarens ansvar vid dröjsmål med varans avlämnande finns det vissa skillnader mellan bestämmelserna i KöpL, NL 17 samt ALOS 05. Gemensamt är att det saknas krav på att säljaren ska ha varit vårdslös för att ersättningsskyldighet ska uppkomma. Lagstiftaren och författarna till de båda standardavtalen har varit av samma uppfattning, nämligen att det är bättre att avvika från skadeståndsskyldigheten som följer av allmänna kontraktsrättsliga principer, det vill säga att det ska ha varit ett culpöst avtalsbrott, till förmån för en specialreglering där ansvaret är strängare. Ett culpöst avtalsbrott inverkar dock på hur stort skadestånd köparen är berättigad till samt vilka typer av förluster som kan ersättas, vilket kommer att utvecklas i avsnitt 6.3.2.

KöpL, NL 17 och ALOS 05 presumerar att säljaren är ansvarig vid dröjsmål men skiljer sig åt i vad som krävs för att säljaren ska befrias från ansvar. Enligt 27 § KöpL gäller ett kontrollansvar. I ALOS 05 p. 25 första stycket finns vad som anges vara en force majeureklausul som reglerar vad som krävs för att säljaren ska kunna slippa ansvar. Klausulen innehåller dock samma rekvisit som kontrollansvaret i 27 § KöpL och är därmed inte en traditionell force majeureklausul. Säljaren är enligt ALOS 05 p. 25 andra stycket även skadeståndsskyldig för tidigare säljled, precis som i KöpL, och för andra som denne anlitat för att fullgöra försäljningen, förutsatt att inte de också skulle vara fria från ansvar enligt bestämmelsens första stycke.

I NL 17 är det istället för ett kontrollansvar en strikt förpliktelse att leverera varan i tid med undantag för force majeure enligt NL 17 p. 45. Något krav på att parten ska hindras från att fullgöra prestationen för att ansvarsbefrielse ska infinna sig ställs inte upp i NL 17 utan det räcker med att prestationen blir oskäligt betungande. I KöpL och ALOS 05 talar man om att prestationen ska hindras. Som jag berört tidigare kräver kontrollansvaret i KöpL inte att det är en objektiv eller absolut omöjlighet, utan det kan även vara så att det finns extraordinära omständigheter som vid en objektiv bedömning anses utgöra ett hinder. Genom att det i NL 17 uttryckligen ges ansvarsbefrielse när avtalets

fullgörande blir oskäligt betungande anser jag att det är ett något lägre ställt krav än hinder som anges i KöpL och ALOS 05. Detta trots att det inte behöver vara ett absolut hinder.

En annan skillnad mellan NL 17, ALOS 05 och KöpL är graden av vårdslöshet som krävs för att säljarens ansvar ska täcka även indirekta förluster. I KöpL talar man om försumlighet, vilket även kan kallas enkel vårdslöshet, medan man i NL 17 och ALOS 05 talar om grov vårdslöshet. Eftersom det saknas en entydig definition av vad som utgör grov vårdslöshet och hur gränsdragningen därmed ska göras måste en individuell bedömning göras i det enskilda fallet för att bedöma vårdslösheten. Detta kan leda till tvister när parterna har olika uppfattning om hur vårdslösheten ska klassificeras. En möjlighet för att undvika detta är att ha med en icke uttömmande exemplifiering i avtalen av vad som kan utgöra grov vårdslöshet. Jag förstår dock att det kan vara något man ogärna vill exemplifiera eftersom det finns en risk för att vissa handlanden inte kommer att omfattas av exemplifieringen. Troligtvis är det enklare att fastslå att en part varit grov vårdslös där det finns ett lagstadgat handlande eller särskilda föreskrifter. Finns inte det får en fri culpabedömning göras, vilket i många fall kan vara svårt.

6.3 Påföljder

6.3.1 Vite

Som redogjorts för ovan är huvudregeln i både NL 17 och ALOS 05 att vite är den primära påföljden vid dröjsmål medan skadestånd kan utgå först efter att hävning har skett. I NL 17 nämns inte hur vitesbestämmelsen vid dröjsmål förhåller sig till skada. I kommentaren till NL 09 anges dock att det inte krävs en skada för att vite vid dröjsmål ska utgå varför det kan antas att avsikten är att det samma ska gälla även vid en tillämpning av NL 17. Av vitesbestämmelsen i ALOS 05 framgår inte heller om det krävs skada. I kommentaren till ALOS 05 anges det däremot att vitet är ett på förhand bestämt skadestånd och att köparen inte behöver bevisa vilken skada han lidit. Jag tolkar det som att det ska finnas en skada för att vitet ska kunna utgå även om köparen inte behöver bevisa skadans omfattning. Det framgår inte direkt av avtalet att det krävs skada utan det framgår endast av kommentaren till ALOS 05. Som jag tidigare redovisat för är inte kommentarerna en del av avtalen. Avsikten bör dock vara att om det i avtalet finns en oklar bestämmelse bör svar kunna sökas i kommentaren för att se hur denna ska förstås och tillämpas. Detta är särskilt viktigt i en fråga som denna där det inte finns någon tydlig rättslig reglering i dispositiv rätt och viss osäkerhet råder. I och med att det i avtalet inte uttryckligt anges att det krävs en skada öppnar formuleringen i kommentaren upp för att en säljare vid en tvist om vite kan invända att det krävs en skada för att vite ska utgå.

I ALOS 05 har vitesklausulen även förenats med ett krav på att beloppet ska beräknas på den del av varan som inte kan tas i bruk till följd av förseningen. Detta innebär att det finns ett krav på att varan hade kunnat tas i bruk vid en rättidig leverans.²¹⁵ I NL 17 finns i huvudregel inget sådant krav. Om enbart en delleverans är försenad finns det dock i NL 17 p. 16 en bestämmelse som anger att vitet ska beräknas på priset av den del av varan som inte kan tas i bruk på grund av förseningen. Ett krav på att varan hade kunnat tas i bruk vid rättidig leverans får i allt väsentligt samma effekt som att införa ett krav på skada, eftersom skadan vid dröjsmål uppstår genom att man inte kan ta varan i avsett bruk.

Formuleringen av kravet på att varan hade kunnat tas i bruk vid rättidig leverans lämnar utrymme för olika tolkningar. Tolkas kravet ordagrant riskerar det enligt mig att leda till ett cirkelresonemang. En säljare som är i dröjsmål med leverans kan hänvisa till att varan, på grund av andra omständigheter, inte hade kunnat tas i bruk, även om han levererat i rätt tid och därmed undgå utge vite. Vid konkurrerande skadeorsaker riskerar det därför att uppstå en situation där säljaren kan peka på andra leverantörers dröjsmål för att undgå att utge vite med hänvisning till ”ibruktagande rekvisitet”. Det skulle kunna innebära att köparen blir utan ersättning när flera säljare är i dröjsmål, trots att vart och ett av kontraktsbrotten skulle medföra ersättningsskyldighet om de var enskilda.

I avsnitt 2.8 tog jag upp avgörandet NJA 2012 s. 597. Där fastslog HD att det som huvudregel vid konkurrerande skadeorsaker föreligger en solidarisk ersättningsskyldighet som gäller även för viten. Frågan är hur HD:s avgörande ställer sig till de situationer där köparen på förhand gått med på att införa ett krav på att varan ska kunna tas i bruk likt det som föreskrivs i ALOS 05. Vid en rättslig prövning anser jag inte att det finns skäl att åsidosätta villkoret med hänvisning till ovan nämnt rättsfall, eftersom villkorets ordalydelse är tydlig. Kravet på ibruktagande riskerar enligt mig att leda till ytterligare dröjsmål eftersom säljaren inte har något incitament att leverera varan före det att den faktiskt kan tas i bruk eftersom inget vite kan utgå innan dess.

Det finns inga hinder mot att parterna i en vitesklausul inför ett krav på skada eller krav på att varan hade kunnat tas i bruk vid rättidig leverans, vilket jag anser ALOS 05 ställer krav på. Varför ALOS 05 som togs fram för att brukas av den offentliga sektorn valt att dels ha krav på skada, dels utformat klausulen på så sätt att den kan tolkas som att den föreskriver ett krav på att varan hade kunnat tas i bruk vid rättidig leverans är svårt att förstå. Framförallt med tanke på att NL 17 saknar krav på skada och att ett krav på ibruktagande bara kommer ifråga vid försenad delleverans.

Saknas krav på skada är vite en smidig påföljd eftersom köparen slipper göra en utredning och visa på vilka skador som uppstått och få ut en förbestämd

²¹⁵ Jfr ALOS 05 p. 9.

ersättning. Om det är lätt för köparen att visa på en skada har han möjlighet att utkräva skadestånd direkt av säljaren enligt KöpL i en situation när varken NL 17 eller ALOS 05 tillämpas och behöver inte vänta på att hävningsrätt inträder. Vid en skada som är enkel att påvisa är KöpL:s bestämmelser därför fördelaktigare.

En anledning till att vite har valts som första sanktion och att det därutöver enbart finns en begränsad rätt till skadestånd är troligtvis för att underlätta för säljaren att avgränsa sitt ansvar för att enklare kunna bestämma priset. Vidare bör vitet leda till att säljaren får en möjlighet att fullgöra leveransen under en bestämd tid innan köparen har rätt att häva köpet. Köparen får också en ekonomisk kompensation utan att behöva häva och ingå ett nytt köp med en annan säljare.

6.3.2 Skadestånd

En väsentlig skillnad mellan NL 17 och ALOS 05 jämfört med KöpL är möjligheten KöpL ger att kräva skadestånd direkt vid säljarens dröjsmål. I de båda standardavtalen behöver som huvudregel dröjsmålet pågå i 10 veckor innan köparen kan häva köpet och därmed få rätt till skadestånd. Innan dess får köparen vite med 1 % av priset per påbörjad 7 dagars period. Dröjsmålet kan därför pågå under mer än 10 veckor innan köparen kan bli berättigad till skadestånd när något av standardavtalen tillämpas. Det är dock inte säkert att det ligger i köparens intresse att häva i alla situationer. Om varan som ska levereras exempelvis enbart är tillgänglig hos säljaren har köparen inte mycket att vinna på att häva köpet eftersom det inte finns någon annan att vända sig till för att köpa en likvärdig vara. I en sådan situation saknar köparen påtryckningsmedel när maximalt vite är uppnått, vilket Håstad nämner och vars uppfattning jag delar.²¹⁶ Säljarens incitament att leverera varan minskar kraftigt, eftersom vitesbeloppet är maximerat och köparen troligen inte vill häva när det saknas annan som kan leverera en likvärdig vara. Om KöpL tillämpas är köparen istället berättigad till skadestånd för direkta förluster omedelbart vid dröjsmålet utan att behöva häva köpet förutsatt att säljaren kan hållas ansvarig.

För att köparen ska kunna häva köpet innan 10 veckor har gått och kunna kräva skadestånd krävs det enligt NL 17 p. 17 fjärde stycket att det står klart att en försening som skulle berättiga maximalt vite kommer inträffa. I ALOS 05 p. 10 första stycket krävs det att dröjsmålet är av väsentlig betydelse för köparen och säljaren insåg eller bort inse detta, vilket är detsamma som i 25 § KöpL. Det är enligt min bedömning enklare för köparen att styrka att avtalsbrottet är av väsentlig betydelse än att bevisa att en sådan försening som skulle berättiga till maximalt vite föreligger.

²¹⁶ Se Håstad (2022) s. 61.

KöpL har som huvudregel vid säljarens dröjsmål att skadestånd utgår för direkta förluster. Köparen har därutöver enligt 27 § fjärde stycket KöpL rätt till ersättning för indirekta förluster om säljaren varit försumlig. I detta avseende grundar sig KöpL på principen att culpösa avtalsbrott berättigar till ersättning för det positiva kontraktsintresset.

Skadeståndet i NL 17 är begränsat till 10 % av priset i den del som hävningen avser. Det framgår inte av NL 17 p. 17 om skadeståndet ska omfatta både direkta och indirekta förluster. Läser man den generella ansvarsbegränsningen i NL 17 p. 44 som i första stycket anger att parterna inte har något ansvar mot varandra för indirekta förluster utöver vad som framgår av avtalet får jag dock uppfattningen att indirekta förluster som huvudregeln inte ersätts. I andra stycket av ansvarsbegränsningen anges att begränsningen inte gäller om en part varit grovt vårdslös. Jag anser inte att det är helt tydligt vad som avses med den generella ansvarsbegränsningen. Ordalydelsen anger att indirekta förluster ersätts enbart när den kontraktsbrytande parten varit grovt vårdslös. Jag uppfattar den generella ansvarsbegränsningen som att den enbart påverkar rätten till att få indirekta förluster ersatta. Detta skulle innebära att köparen i situationer där säljaren varit grovt vårdslös kan bli ersatt för indirekta förluster fullt ut men att direkta förluster fortfarande är begränsat till 10 % av priset. Frågan är om det verkligen är tänkt att klausulen ska tillämpas på det sättet. Detta är även något som jag i avsnitt 5.1.4 nämner har diskuterats av andra. Det blir en märklig tillämpning om svårförutsägbara indirekta förluster ska ersättas fullt ut men att direkta förluster är begränsade. Framför allt med tanke på att det i NL 09 angavs att köparen kunde göra gällande andra påföljder än de som stadgades i avtalet om säljaren varit grovt vårdslös, vilket gällde såväl direkta som indirekta förluster. Oavsett hur ansvarsbegränsningen i NL 17 är tänkt att tillämpas går det inte att komma ifrån att dess utformning lämnar utrymme för olika tolkningar och att författarna kunde varit tydligare för att underlätta för parterna.

I ALOS 05 p. 11 anges att skadeståndet är begränsat till 20 % av priset i den del hävningen avser med avräkning för upplupet vite samt att indirekta förluster ersätts när säljaren varit grovt vårdslös men inte annars. Det går inte att förstå skadeståndsklausulen vid säljarens dröjsmål i ALOS 05 på annat sätt än att storleken på skadeståndet inte påverkas av om säljaren varit grovt vårdslös till skillnad från i NL 17. Det vill säga att om säljaren varit grovt vårdslös har köparen rätt till ersättning för direkta och indirekta förluster, dock bara upp till 20 % av priset. Om NL 17 tillämpades hade köparen, enligt den tolkning som jag presenterade ovan, varit berättigad till full ersättning för indirekta förluster och 10 % av priset för direkta. Det är intressant att ALOS 05 som är tänkt att vara ett mer balanserat avtal än NL 17 har valt att reglera det på detta sätt.

Gemensamt för både NL 17 och ALOS 05 är som ovan nämnt att köparen måste häva köpet för att kunna kräva skadestånd och att hävningen får avse

den del av varan som på grund av förseningen inte kan tas i bruk. Jag ser här att samma problematik kan uppkomma som med vitet, det vill säga att säljaren kan peka på andra anledningar till att varan inte hade kunnat tas i bruk och därmed undvika hävning. Jag tycker att uttrycket ”till följd av” och ”på grund av” förseningen öppnar upp för olyckliga tolkningsfrågor. Det hade varit enklare och tydligare om hävningsrätten var utformad likadant som i KöpL. Det vill säga att köparen har rätt att häva köpet om avtalsbrottet är av väsentlig betydelse för köparen och säljaren bort inse det. Till detta hade ett krav kunnat införas på att om säljaren levererat en del av leveransen, som kan användas separat, får köparen bara häva den del som är försenad och inte hela köpet. Skadeståndet kunde sedan vara utformat som det är i avtalen nu, med en procentbegränsning av priset i den hävda delen.

En skillnad mellan NL 17 och ALOS 05 är att det i NL 17 p. 17 femte stycket anges att påföljderna som räknats upp i p. 16 och 17 är exklusiva. Det saknas en jämförbar bestämmelse i ALOS 05. Det öppnar enligt min bedömning upp för att köparen exempelvis skulle kunna kräva fullgörelse med hänvisning till 23 § KöpL.

6.3.3 Ansvars- och beloppsbegränsning

Både NL 17 och ALOS 05 har begränsningar av ersättningskyldigheten där huvudregeln är att ersättning genom skadestånd och vite sammanlagt kan uppgå till högst 20 % av priset. Parterna kan givetvis på förhand komma överens om att ersättningen ska utgöra en större del av priset eller ett visst högre maxbelopp. Sådana förhandlingar kan nog vara känsliga, dels eftersom de riskerar att driva upp priset, dels eftersom det kan upplevas märkligt att på förhand börja förhandla och planera för vad som händer vid ett eventuellt avtalsbrott när båda parterna är optimistiska inför avtalet. Ett högre vite behöver inte nödvändigtvis ligga i köparens intresse eftersom det även kan innebära att dröjsmålet kan komma att pågå under en längre tid innan köparen har rätt att häva avtalet för att därefter kräva skadestånd. Ett alternativ är istället att parterna kommer överens om att veckovitet ska utgå med en högre procentsats men att den tid under vilken vite kan utgå fortfarande är den samma. Detta skulle medföra att köparen blir berättigad till en högre ersättning utan att dröjsmålet tillåts pågå under en längre tid.

En anledning till att det i avtalen finns beloppsbegränsningar och ansvarsfritagningar kan enligt mig vara att säljaren vill kunna förutse sin risk och på förhand veta hur stor ersättning som kan komma att behöva betalas. Vidare ger ansvarsbegränsningarna båda parter anledning att agera på ett lojalt sätt mot varandra. Säljaren vill leverera i tid för att slippa utge vite och köparen vill förhoppningsvis försöka hålla nere sin förlust med vetskapen om att skada överstigande beloppsbegränsningen inte ersätts. Med tanke på att begränsningarna framkommer tydligt i avtalen har en köpare som vill komma runt begränsningarna inte mycket att vinna på att hävda att de inte är införlivade i

avtalet. Troligtvis har köparens en större chans att yrka på att de ska jämkas. Möjligheten att jämka klausulerna ska redogöras för nedan.

6.3.4 Jämkning

Det är möjligt att en vitesklausul i det enskilda fallet blir antingen oskäligt hög eller oskäligt låg. Det kan i så fall finnas en möjlighet att jämka den både uppåt och nedåt med hjälp av 36 § AvtL. Detsamma gäller beloppsbegränsningar av skadestånd. Mot möjligheten att jämka klausuler som i efterhand visar sig få ett oskäligt resultat måste dock ställas avtalsbundenheten och att parterna på förhand ska veta vilka rättigheter och skyldigheter de har. En anledning till att det i standardavtal finns friskrivningar och beloppsbegränsningar är att parterna valt att avvika från dispositiv rätt för att på så sätt anpassa avtalet till den specifika avtalssituationen. Det är även viktigt att ha med sig att 36 § AvtL inte är tänkt att fungera som ett rättviseinstrument som kan eliminera all orättvisa.

Det kan således vara möjligt att vitesbeloppen och även skadeståndsgränserna i både NL 17 och ALOS 05 kan jämkas om de får en oskälig följd i det enskilda fallet. Som jag nämnt tidigare anges det i förarbetena till 36 § AvtL att jämkning uppåt sällan bör vara aktuellt. Även om jämkning är möjligt är det därför enligt mig osannolikt att det är något som aktualiseras särskilt ofta. Detta framförallt med tanke på att det krävs mycket för att jämka avtal mellan kommersiella parter. De båda standardavtalen är också väletablerade och vanliga på marknaden och klausulerna kan därför inte sägas vara överraskande. Vid en jämkning enligt 36 § AvtL är partsställningen relevant vid bedömningen av skäligheten av olika klausuler. Av intresse är att köparen oftast är den starkare parten när det är ALOS 05 som tillämpas eftersom denne ofta är en kommun eller annan myndighet. Detta skiljer sig från de flesta andra typer av köpeavtal där säljaren normalt sett anses vara den starkare parten, vilket också speglas i att KöpL är köparvänlig för att i viss mån skydda den traditionellt sett svagare parten. Parterna bör inte förlita sig på att klausuler i efterhand kan justeras om resultatet blir oskäligt. Eftersom det rör sig om kommersiella parter har de ett ansvar att se till sina egna intressen och vid en rättslig prövning kommer med största sannolikhet jämkning att ske med stor försiktighet. Det är bättre att en part på förhand lyfter de problem som denne anser kunna uppkomma inom ramen för avtalet och försöker lösa de redan under avtalsförhandlingen.

Jag har inte hittat någon information som tyder på att dröjsmålsbestämmelserna i NL 17 eller ALOS 05 har prövats genom tillämpningen av AVLN. I och med att en ansvarsbegränsning som begränsade skadeståndsansvaret för direkta förluster ansågs oskälig i avgörandet från 1995²¹⁷ vill jag inte påstå att det är omöjligt att bedömningen hade blivit den samma om villkoren i NL 17 eller ALOS 05 hade prövats. Jag håller det dock som mycket osannolikt,

²¹⁷ Se MD 1995:3, se även avsnitt 4.5.2.

dels på grund av den uppenbara restriktivitet som omgärdar en prövning enligt AVLN, dels på grund av att det sällan borde vara en av parterna som intar en underlägsen ställning på det sätt som avses i lagen.

6.4 Friskrivning från ansvar vid grov vårdslöshet

Ansvarsbegränsningen i ALOS 05, som innebär att ersättningen maximalt kan utgå med 20 % av priset även vid grov vårdslöshet, och motsvarande bestämmelse i NL 17 där säljarens grova vårdslöshet inte påverkar rätten till ersättning för direkta förluster, kan tidigare ha setts som mer kontroversiella. I och med att HD har slagit fast i avgörandet ”den övertagna överlåtelsebesiktningen” (NJA 2017 s.113) att en ansvarsbegränsning inte kan sägas vara oskäligen enbart på den grunden att den gäller vid grov vårdslöshet finns det nu inget generellt hinder mot denna typ av avtalsvillkor. Samtidigt ska det nämnas att ALOS 05 skrevs redan 2005, och därmed långt innan HD:s avgörande. Eftersom ALOS 05 förhandlades fram när den allmänna uppfattningen var att det inte gick att friskriva sig från grov vårdslöshet är det sannolikt så att man inte reflekterade över att ansvarsbegränsningen kunde tolkas på detta sätt. Om författarna till ALOS 05 utgick från att det inte var möjligt att friskriva sig från grov vårdslöshet behövde det inte anges att grov vårdslöshet var ett undantag till ansvarsbegränsningen. Sedan det genom HD:s avgörande öppnats upp för möjligheten att även ha ansvarsbegränsningar och friskrivningar vid grov vårdslöshet kan dock klausulen, om den ska tolkas ordagrant, föreskriva en absolut gräns på skadeståndet oavsett säljarens vårdslöshet, vilket troligtvis inte förutsågs när den kom till.

Följderna av avgörandena ”den övertagna överlåtelsebesiktningen” och ”skatterådgivarens ansvarsbegränsning” (NJA 2022 s. 354) är att det nu inte har stor betydelse om en ansvarsbegränsning gäller vid grov vårdslöshet eller om den inte gör det.²¹⁸ Istället får det vid en rättslig prövning genom en samlad helhetsbedömning undersökas vad resultatet av begränsningen blir i det enskilda fallet. Ansvarsbegränsningarna i NL 17 och ALOS 05 är därför inte att se som oskäligen i sig. Det kan dock inte uteslutas att det kan uppstå situationer där tillämpningen av dessa klausuler får konsekvenser som är oskäligen i det enskilda fallet och att de därmed kan jämkas. Det är dock viktigt att ha med sig att avtal är upprättade i en förhandling mellan parter där det handlar om att ge och ta för att båda ska bli nöjda. Detta kan få till följd att en klausul som sedd för sig kan verka oskäligen vägs upp av en annan förmånligare klausul i avtalet. Det blir därför särskilt viktigt att se vad resultatet av klausulen blir i det enskilda fallet och inte fastna i ordalydelsen.

²¹⁸ Se avsnitt 4.4.2 för genomgång av rättsfallen.

6.5 Utomobligatoriska direktkrav

Ett utomobligatoriskt direktkrav innebär i en situation relevant för uppsatsen att A har ett avtal med B om leverans av en vara och B i sin tur har anlitat C för att fullgöra köpet och att A i så fall kan rikta ett krav mot C där denne orsakat A en skada.²¹⁹

Det kan uppstå saksador till följd av ett dröjsmål, även om är ovanligt. Om en sakskada uppstår till följd av ett dröjsmål finns det inga generella hinder mot att rikta ett utomobligatoriskt skadeståndskrav mot motpartens avtalspart. Detta förutsätter dock enligt 2 kap. 1 § SkL att motpartens avtalspart vållat skadan uppsåtligt eller av vårdslöshet. Den vanligaste skadetyper när NL 17 eller ALOS 05 tillämpas i en dröjsmålssituation bör dock vara ren förmögenhetsskada. En fråga i anslutning till detta är hur möjligheten till ersättning för ren förmögenhetsskada ser ut när parterna inte står i ett avtalsförhållande med varandra och skadan inte har orsakats genom ett brottsligt agerande. I avsnitt 2.5.2 redogjorde jag för att HD öppnat för att en ren förmögenhetsskada kan ersättas även när det inte rör sig om ett i brottbalken sanktionerat brott eller ett avtalsbrott. I det avgörandet från HD, ”Maxmålet” (NJA 2005 s.608), var det visserligen inte ett dröjsmål som orsakat skadan men jag anser att HD:s uttalande ändå kan vara av intresse. Situationen var dock väldigt speciell och det rör sig om vad som nästan skulle kunna liknas vid en konspiration. Det är därför osannolikt att en liknande situation skulle uppstå när NL 17 eller ALOS 05 tillämpas.

Eftersom det inte finns några generella hinder mot att rikta krav mot motpartens avtalspart är nästa steg att granska både NL 17 och ALOS 05 för att se så att det i avtalen inte uppställs några särskilda förbud mot detta.

I ALOS 05 saknas förbud mot att rikta krav mot motpartens avtalspart. Inte heller finns det någon bestämmelse som inskränker köparens möjlighet att rikta andra anspråk än de som anges i avtalet. Det anges dock i ALOS p. 25 att säljaren har ansvar för den han anlitat för att fullgöra köpet eller tidigare säljled förutsatt att de kan hållas ansvariga enligt kontrollansvaret. Detta innebär att köparen på inomobligatorisk grund kan vända sig med krav till säljaren då en underleverantör orsakat dröjsmålet. Klausulen utesluter dock inte att köparen istället kan rikta ett direktkrav mot underleverantören.

I NL 17 är situationen inte riktigt lika tydlig. Det anges i NL 17 p. 17 femte stycket att utöver vite och skadestånd är varje krav från köparen med anledning av säljarens dröjsmål uteslutet. Bestämmelsen går att tolka som att den enbart omfattar krav riktade mot säljaren och inte påverkar köparens möjlighet att vända sig mot säljarens avtalspart om denne orsakat en skada. Klausulen kan dock även tolkas som att tanken är att köparen genom begränsningen avstår från att framställa andra krav än de möjligheterna som ges i p. 16 och

²¹⁹ Se avsnitt 2.7 för utförligare genomgång.

17 och att detta även gäller i förhållande till säljarens avtalspart. Vidare anges i NL 17 p. 45 som befrielsegrunder fel och förseningar orsakade av underleverantör som orsakats av annan befrielsegrund. Detta innebär att säljaren som huvudregel är ansvarig för underleverantörer och att köparen kan vända sig på inomobligatorisk grund till säljaren då underleverantör är i dröjsmål. I så fall gäller dock begränsningarna i avtalet. Befrielsegrunden säger inget om att köparen inte också kan vända sig direkt mot underleverantör.

I NJA 2007 s. 758 tillämpades AB 92 mellan beställaren och generalentreprenören och mellan generalentreprenören och underentreprenören. HD bedömde att beställaren inte vara tillåten att rikta ett direktkrav mot underentreprenören, delvis på grund av att samma standardavtal gällde i båda leden och därmed samma ansvarsbegränsning. Vidare uttalade HD att beställaren fick anses ha accepterat att ansvarsbegränsningen även gällde om en underentreprenör utförde arbetet. I ett tillägg till avgörandet ”cargo center” (NJA 2014 s.760) anför Lindskog att utgången i 2007 års avgörande inte ger vägledning när det gäller andra standardavtal.²²⁰ Tillägget saknar sannolikt rättskällvärde men väcker ändå frågan vilken vikt som ska läggas vid 2007 års avgörande i en situation där antingen NL 17 eller ALOS 05 tillämpas. Eventuellt får en bedömning ske om det kan anses vara så att köparen accepterat att säljaren ska ha anlitat annan för att fullgöra leveransen eller om det istället är så att köparen utgått från att säljaren ska sköta allt själv.

Min uppfattning är att när köparen ingått ett avtal innehållande en ansvarsbegränsning i ska den generellt gälla. Köparen bör inte ingå ett avtal på villkor som han själv inte tycker är rimliga. Situationen blir dock annorlunda om säljaren anlitar andra för att fullgöra köpet utan köparens medgivande. Anledningen till att köparen valt att ingå avtal med säljaren kan vara att det är just säljaren man litar på och inte vill att någon annan ska involveras i köpet. En tanke är att det skulle kunna gå att tillskriva säljaren culpa eller grov vårdslöshet vid valet av underleverantör om den som valts inte är tillräckligt kvalificerad och dröjsmål uppstår. I en sådan situation finns det en möjlighet att köparen skulle kunna bli berättigad skadestånd över beloppsbegränsningarna av säljaren.

6.6 Avgränsning mellan dröjsmål och fel

Både NL 17 och ALOS 05 har olika påföljder för dröjsmål respektive fel i vara. Vid dröjsmål har köparen rätt till vite vilket han inte har vid fel i vara. Det är därför av stor vikt att det finns regler som kan tydliggöra gränsdragningen mellan de två kontraktsbrotten för att undvika onödiga tvister. I ALOS 05 p. 24 finns en bestämmelse som liknar den i 43 § andra stycket KöpL, som anger att när säljaren levererat en för liten kvantitet men anser sig ha fullgjort köpet ska reglerna om fel i varan tillämpas. Som jag tog upp i avsnitt 5.1.2 anføres det i kommentaren till NL 09 att en liknande situation, i fall när NL 09

²²⁰ Se NJA 2014 s. 760 tillägg p. 53.

tillämpades, kunde lösas genom en tillämpning av 43 § andra stycket KöpL. För att ytterligare förtydliga detta och för att minska risken för tvister anser jag att det i NL 17 borde ha införts en bestämmelse jämförbar med den i ALOS 05. För att underlätta tillämpningen av en sådan klausul och dessutom få den att uppfylla sitt syfte anser jag att det kan vara rimligt att presumera att säljaren är medveten om att han inte levererat rätt mängd och därför är i dröjsmål. Det blir sedan upp till säljaren att bevisa att han inte var medveten om den felaktigt levererade mängden och därför anser sig ha levererat rätt mängd.

7 Avslutande slutsatser

7.1 Inledning

Vid säljarens dröjsmål med varans avlämnande har köparen oftast rätt till ersättning för en uppkommen skada. Hur mycket och vad ersättningen täcker beror på vad som reglerar parternas rättsförhållande. KöpL är dispositiv och den lag som huvudsakligen reglerar köp av lös egendom. Därutöver finns flera standardavtal som exempelvis NL 17 och ALOS 05. Det finns likheter mellan NL 17, ALOS 05 och dispositiv rätt vad det gäller köparens rätt till ersättning vid säljarens dröjsmål, men också många skillnader. Nedan avses frågeställningarna som ställts upp i avsnitt 1.2 att besvaras.

7.2 Frågeställning ett och två

Vilka möjligheter har köparen att kräva ersättning enligt NL 17, ALOS 05 respektive KöpL till följd av säljarens dröjsmål samt vad finns det för utmärkande skillnader?

Vid dröjsmål med varans avlämnande utgår som huvudregel vite som första påföljd enligt både NL 17 och ALOS 05. Skadestånd kan utgå först när dröjsmålet pågått i 10 veckor och köparen därefter hävt köpet. Vitesbestämmelsen vid dröjsmål i ALOS 05 kräver att det uppstått en skada, vilket inte vitesbestämmelsen i NL 17 gör. Utöver kravet på skada har vitesbestämmelsen i ALOS 05 sammanfogats med ett krav på att varan skulle ha kunnat tas i bruk vid rättidig leverans. I NL 17 finns det ett liknande krav när det rör sig om ett partiellt dröjsmål. Som jag ser det innebär dessa krav att det finns en risk att köparen inte kommer att få något vite om det finns andra anledningar än säljarens dröjsmål till att varan inte kan tas i bruk. Om det är avsikten att klausulerna ska tillämpas på detta sätt har jag inte hittat något svar på. Min slutsats är dock att klausulerna kan tolkas på det sättet.

Grundläggande för att skadestånd ska kunna utgå enligt NL 17, ALOS 05 respektive KöpL är att det finns en konstaterad skada, en skadegörande handling eller underlåtenhet och dessutom adekvat kausalitet mellan handlingen och skadan. Enligt KöpL är köparen berättigad till skadestånd direkt vid dröjsmålet om säljaren kan hållas ansvarig, det finns heller inget krav på hävning för att skadestånd ska kunna utgå. Anledningen till att man i de båda standardavtalen valt vite som påföljd innan det kan bli aktuellt med skadestånd tror jag är att man vill uppnå en ökad stabilitet och förutsebarhet. Vitet fungerar som ett påtryckningsmedel för att få säljaren att leverera varan. Eftersom vitet kan utgå under 10 veckor ges säljaren möjlighet att korrigera dröjsmålet under en förhållandevis lång tid utan att behöva betala höga skadestånd. Köparen blir genom vitet berättigad till viss kompensation. Ersättningen är troligen lägre än om KöpL skulle tillämpas, men samtidigt slipper köparen att göra en utredning för att visa hur stor skadan är och det blir heller ingen tvist om beloppets storlek.

Gemensamt för NL 17, ALOS 05 och KöpL är att säljaren blir ersättnings-skyldig redan på den grund att han är försenad med att avlämna varan. Det krävs inte att säljaren har varit culpös. Det finns dock undantag från denna huvudregel. Enligt NL 17 är säljaren strikt ansvarig med undantag för force majeure medan säljaren enligt ALOS 05 och KöpL har ett kontrollansvar. I praktiken borde dock inte skillnaden mellan de båda ansvarsgrunderna vara så stor.

För att skadestånd ska kunna utgå enligt NL 17 och ALOS 05 krävs det att köparen först häver köpet vilket bör innebära att det blir ett större steg att ta för köparen. Med stor sannolikhet drar sig köparen av denna anledning för att kräva skadestånd fram till dess att det inte längre finns någon möjlighet att köpet kan fullgöras. Detta kan få till följd att parterna avstår från att tvista om skadestånd under tiden säljaren försöker fullgöra köpet och att frågan om skadestånd blir aktuell först efter det att avtalet hävts och parterna därmed inte behöver ha något mer med varandra att göra. Denna reglering kan sägas gynna säljaren jämfört med den mer köparvänliga KöpL. Det är samtidigt rimligt att dispositiv rätt skyddar den traditionellt sett svagare parten för att ge denne ett bättre förhandlingsläge. KöpL kan dessutom användas till att fylla ut avtalen till att bli mer balanserade om någon klausul är oklar.

Det finns troligtvis inga generella hinder mot att rikta ett utomobligatoriskt direkt krav mot säljarens avtalspart när denne orsakat köparen en skada. I NL 17 och ALOS 05 uppställs inga uttryckliga hinder mot direktkrav och köparen bör därför ha en möjlighet att rikta direktkrav mot säljarens avtalspart även när ett av standardavtalen tillämpas. Jag ser det dock som osannolikt att en sådan situation skulle kunna inträffa. Anledningen till det är främst att det sällan borde uppstå andra skador än rena förmögenhetsskador vid dröjsmål och det ska till mycket speciella omständigheter för att sådana skador ska ersättas på utomobligatorisk grund när de inte orsakats genom brott.

7.3 Frågeställning tre

Finns det klausuler i NL 17 och ALOS 05 som begränsar köparens möjlighet till skadestånd jämfört med vad som följer av KöpL och kan dessa klausuler i sådant fall åsidosättas?

I både NL 17 och ALOS 05 finns det beloppsbegränsningar och ansvarsfriskrivningar som saknas i dispositiv rätt. Klausulerna begränsar storleken på det skadestånd köparen är berättigad till samt gör det svårare för köparen att få ersättning för indirekta förluster. Enligt NL 17 är ersättningen som köparen är berättigad till vid säljarens dröjsmål som huvudregel begränsad till 20 % av priset, där 10 % utgörs av vite och 10 % kan utgå som skadestånd. Vid grov vårdslöshet ersätts dock indirekta förluster utan begränsning. I ALOS 05 är ersättningen som köparen kan kräva vid säljarens dröjsmål begränsad till 20 % av priset och indirekta förluster ersätts ej. Vid grov vårdslöshet ersätts indirekta förluster, dock fortfarande bara upp till 20 % av priset.

Min bedömning är att dessa begränsningar av säljarens skadeståndsskyldighet är till för att säljaren på förhand ska ha en möjlighet att beräkna omfattningen av eventuella krav och därmed kunna kalkylera kostnader och risker. Genom att införa begränsningar kan parterna göra en enklare avvägning mellan vad ansvaret ska täcka och till vilken grad och vad priset därmed ska bli. En säljare kan säkert tänka sig att ta fullt ansvar och utge ersättning upp till det positiva kontraktsintresset, förutsatt att detta återspeglas i priset. I en sådan situation hade priset dock med största sannolikhet blivit så högt att något köp inte hade blivit av. Vidare är det fördelaktigt för köparen att på förhand veta vad som kommer att ersättas av säljaren för att försöka skydda sig mot andra förluster genom exempelvis försäkringar. Begränsningarna fungerar även som ett incitament för köparen att agera lojalt och hålla nere sina förluster med vetskapen om att förluster över beloppsbegränsningen med största sannolikhet inte ersätts.

Enligt KöpL krävs det att säljaren har varit försumlig för att ersättning ska utgå för såväl direkta som indirekta förluster medan det i NL 17 och ALOS 05 ställs upp ett krav på grov vårdslöshet. Uppdelningen i direkta och indirekta förluster i KöpL, vilken återspeglas i standardavtalen, finns delvis till för att kontraktsbrytande part inte ska behöva ersätta svårförutsebara skador utan föregående vårdslöshet. I standardavtalen har man valt grov vårdslöshet för att tydliggöra att det inte ska utgå höga skadestånd vid mindre klandervärda beteenden. Ytterligare en anledning kan vara att man vill undvika onödiga tvister och att inte varje kontraktsbrott ska medföra en diskussion kring om indirekta förluster ska ersättas.

Klausulerna som begränsar köparens möjlighet till skadestånd kan anses vara oförmånliga i förhållande till köparen och det skulle därför kunna uppstå situationer där det kan bli aktuellt med jämkning enligt 36 § AvtL förutsatt att begränsningen får ett oskäligt resultat i det enskilda fallet. Eftersom det rör sig om kommersiella parter vill det dock mycket till för att en jämkning ska bli aktuell. Med stor sannolikhet är det skadeståndsbestämmelsen i ALOS 05 som är begränsad till 20 % av priset som kan få ett oskäligt resultat. Ur en jämkningssynvinkel kan det vara värt att ha med sig att det ofta är köparen som är den starka parten i situationer när ALOS 05 tillämpas till skillnad från hur det förhåller sig i de flesta andra köpeavtal.

7.4 Avslutande tankar

NL 17 och ALOS 05 har skapats av branschorganisationer respektive myndigheter och branschorganisationer. Avtalen har mycket gemensamt med varandra och avviker från dispositiv rätt på likartade sätt. ALOS 05 skapades för att den offentliga sektorn ansåg att NL-bestämmelserna var oförmånliga mot köpare. Sedan ALOS 05 trädde i kraft har dock NL-bestämmelserna uppdaterats två gånger och jag ser inget riktigt stöd för att påstå att ALOS 05 fortsatt skulle vara mer köparvänligt än NL 17, i vart fall inte sett till de klausuler som varit föremål för undersökning i denna uppsats. Om det finns ett

önskemål om att ALOS 05 fortsatt ska vara mer köparvänligt än NL 17 skulle ALOS 05 vara i behov av en revidering av villkoren. Detta inte minst mot bakgrund av avgörandet ”den övertagna överlåtelsebesiktningen” enligt vilket det inte finns några generella hinder mot friskrivning av grov vårdslöshet. Skadeståndsklausulen vid dröjsmål i ALOS 05 kan därför nu få annan tillämpning än vad som troligtvis var tanken från början.

Som part i ett avtalsförhållande där något av avtalen ska tillämpas är det bra att känna till skillnaderna mellan avtalen och dispositiv rätt samt de för- och nackdelar som kan finnas med att tillämpa det ena eller det andra. Vidare är det centralt att veta vart det finns luckor i avtalet för att antingen fylla ut avtalet med individuellt förhandlade villkor alternativt fundera kring vilken dispositiv rätt som fyller ut avtalet vid en tvist och hur regleringen blir i sådant fall. Parterna bör också vara medvetna om kommentarerna som finns till avtalen och sinsemellan avtala om avtalet ska tolkas i enlighet med dessa eller inte. Detta blir framför allt viktigt i förhållande till ALOS 05 där det finns kommentarer men även kommentarerna till NL 09 kan beaktas.

Källförteckning

Källor

Offentligt tryck

Proposition 1972:5 med förslag till skadeståndslag m.m.

Proposition 1975/76:81 med förslag om ändring i lagen (1915:218) om avtal och andra rättshandlingar på förmögenhetsrättens område, m.m.

Proposition 1988/89:76 om ny köplag.

Litteratur

Adestam, Johan och Arvidsson, Niklas (2021), 'Avtalsbrott och skadestånd – skuldprincipen i svensk avtalsrätt', *SvJT* 1 s. 48–60.

Behn, Daniel och Berger, Klaus Peter (2020), 'Force majeure and Hardship in the Age of Corona: A Historical and Comparative Study', *McGill Journal of Dispute Resolution (2019/2020) Number 4* s. 79-130.

Bengtsson, Bertil (2017/18), 'Om allmänna skadeståndsrättsliga principer', *JT* Nr 2 2017/18 s. 265–275.

Bengtsson, Bertil och Schultz, Mårten (2022), *Skadestånd: en lärobok*, Stockholm: Norstedts Juridik.

Bengtsson, Bertil och Strömbäck, Erland, *Skadeståndslagen: en kommentar (8/5–2024 version 8A, JUNO)*

Bengtsson, Bertil, Ullman, Harald och Unger, Sven (2023), *Allehanda om skadestånd i avtalsförhållanden*, 4 uppl., Stockholm: Jure Förlag AB.

Bergsaker, Olav och Bergström, Mats (2012), *Kommentar till NL 09*, LAMANCIA Logistiks-service AB, 2012.

Bernitz, Ulf (2018), *Standardavtalsrätt*, 9 uppl., Stockholm: Norstedts Juridik.

Dryselius, David (2022), 'Avtalsvite, skada och skadestånd', *SvJT* s. 156–174.

Dryselius, David (2023), *Vitesklausuler: en handbok*, Stockholm: Norstedts Juridik.

Flodgren, Boel (2024), 'Jämkning av kommersiella avtal mellan jämbördiga parter', *SvJT* s. 32–56.

Grönfors och Dotevall, *Lag (1915:218) om avtal och andra rättshandlingar på förmögenhetsrättens område* (22/6–2023, version 6, JUNO).

Heidbrink, Jakob (2022), *Kontraktsbrottspåföljder lärobok i den allmänna kontraktsträttens metod och påföljdslära*, Lund: Studentlitteratur.

Heidbrink, Jakob (2023), 'Standardavtal och handelsbruk – same, same, but different?', *SvJT* s. 138–148.

Hellner, Jan (1994), *Rättsteori. En introduktion*, Stockholm: Norstedts Juridik.

Hellner, Jan, Hager, Richard och H. Persson, Annina (2020), *Speciell avtalsrätt II Kontraktsträtt 2 häftet Allmänna ämnen*, 7 uppl., Stockholm: Norstedts Juridik AB.

Hellner, Jan och Radetzki, Marcus (2023), *Skadeståndsrätt*, 12 uppl., Norstedts Juridik.

Herre, Johnny (1996), *Ersättningar i köprätten: Särskilt om skadeståndsbereäkningen*, Stockholm: Juristförlaget.

Herre, Johnny och O. Johansson, Svante (2020), 'Svensk rättspraxis: Avtals- och obligationsrätt 2005–2019', *SvJT* s. 821–1076.

Hybbinette, Christian och Nevinson, Michael (2021), 'Standardavtalen NL 17, NLM 19 och NLS 19 – vilka är de viktigaste nyheterna och skillnaderna?', *SvJT* s. 61–68.

Håstad, Torgny (2022), *Köprätt – och annan kontraktsträtt*, 7 uppl., Uppsala: Iustus Förlag AB.

Istner-Byman, Miriam (2013), 'Direkt eller indirekt förlust?', *SvJT* s. 862–876

Jareborg, Nils (2004), 'Rättsdogmatik som vetenskap', *SvJT* s.1–10.

Kleineman, Jan (2018), *Rättsdogmatisk metod*, Nääv, Maria, Zamboni, Mauro (red.), Juridisk metodlära, 2 uppl., Studentlitteratur.

Munukka, Jori (2007), *Kontraktuell Lojalitetsplikt*, Jure förlag.

Munukka, Jori (2015/16), 'Utomobligatoriska anspråk mot avtalsparts kontraktsmedhjälpare och mot avtalspart', JT nr 2 2015/16.

Norros, Olli (2018), *Obligationsrätt*, Alma Talent.

Olsen, Lena (2004), 'Rättsvetenskapliga perspektiv', *SvJT* s. 105–145.

Peczenik, Aleksander (1995), *Juridikens teori och metod*, 1 uppl., Stockholm: Fritzes Förlag.

Radetzki, Marcus (2022), *Skadeståndsrätt och skadeståndsbedömning*, 1. uppl., Stockholm; Norstedts Juridik.

Ramberg, Christina (2020), 'Skadestånd vid avtalsbrott – förslag till analysmodell (de lege lata)', *SvJT* s. 589–604.

Ramberg, Jan och Ramberg, Christina (2022), *Allmän avtalsrätt*, 12 uppl., Stockholm: Norstedts Juridik.

Ramberg, Jan och Herre, Johnny, *Köplag (1990:931) (30/9–2023 version 3B JUNO)*

Ramberg, Jan och Herre, Johnny, *Allmän köprätt*, 10 uppl., Stockholm: Norstedts Juridik AB, 2022.

Rådberg, Åke (2013/14), 'Risk enligt AB 04. HD skriver om AB och skriver om AB', JT Nr 3 2013/14 s. 667–673.

Sandvik, Björn (2004), *Säljarens kontrollansvar: skadeståndsansvarets grund och omfattning enligt köplagen och CISG*, Åbo: Åbo Akademis förlag.

Schultz, Mårten (2011), 'Kausalitetspraktikan', *SvJT* s.465–494.

Schultz, Mårten (2016), 'Hundra år av gemenskap – Svensk Juristtidning och civilrättens ansvarsläror', *SvJT* s. 905–916.

Svensson, Ola, *Köplag (1990:931) 27 §, 31/1–2024 Lexino (JUNO)*.

Willborg, Isak (2016/17), 'Högsta domstolens tolkning av entreprenadavtal', JT Nr 4 2016/17 s. 864–877.

Internetkällor

Ramberg, Christina, Avtalslagen 2020, Huvudregeln: Avtalsbrott är en skadeståndsgrund, hämtad <https://www.avtalslagen2020.se/Section/12.5>

Nationalencyklopedin, Pact sunt servanda,
<http://www-ne-se.ludwig.lub.lu.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/pacta-sunt-servanda>

Nationalencyklopedin, kausalitet.
[http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/kausalitet-\(2\)](http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/kausalitet-(2)) (hämtad 2024-02-26).

Sveriges kommuner och regioner, ALOS 05, 31 januari 2023,
<https://skr.se/download/18.544e1c0b1784a907392a98/1616173271594/ALOS05-Allmanna-bestammelser.pdf> (hämtad (16/5–2024)

Sveriges kommuner och regioner, Kommentarer till ALOS 05, 31 januari 2023,
<https://skr.se/download/18.544e1c0b1784a907392a9a/1616173287438/ALOS05-Kommentarer.pdf> (hämtad 16/5–2024)

Teknikföretagen, NL 17, <https://www.teknikforetagen.se/globalassets/medlemsportalen/standardavtal/produktleveranser/gratis/nl-17-svenska.pdf>
(hämtad 16/5–2024)

Teknikföretagen, informationsskrift avseende NL 17, <https://www.teknikforetagen.se/globalassets/medlemsportalen/standardavtal/produktleveranser/gratis/nl-17-informationsskrift-svenska.pdf?vllVXi> (hämtad 16/5–2024)

TNT, Incoterms, https://www.tnt.com/express/sv_se/site/how-to/understand-incoterms.html (hämtad 13/5-2024)

Rättsfallsförteckning

NJA 1979 s. 401

NJA 1980 s. 46

NJA 1981 s. 711

NJA 1992 s. 130

NJA 1993 s. 41

NJA 1998 s. 893

NJA 2005 s. 608

NJA 2007 s. 758

NJA 2011 s. 454

NJA 2011 s. 600

NJA 2012 s. 725

NJA 2012 s. 597

NJA 2013 s. 145

NJA 2013 s. 271

NJA 2014 s. 760

NJA 2014 s. 960

NJA 2015 s. 741

NJA 2015 s. 862

NJA 2016 s. 237

NJA 2016 s. 900

NJA 2017 s. 9

NJA 2017 s. 113

NJA 2017 s. 261

NJA 2018 s. 834

NJA 2019 s. 866

NJA 2020 s. 115

NJA 2021 s. 943

NJA 2022 s. 354

NJA 2023 s. 738

HovR T 1085–11

Marknadsdomstolen

MD 1995:3

MD 2010:12.

Skiljedom

KPMG./. Profilgruppen (Finns som bilaga till avgörandet HovR T 1085–11)